

ŞİRKETLER TOPLULUĞU HUKUKU “TARİHÇE VE TERMİNOLOJİ”

Law of Group Companies “History and Terminology”

Sinan MİSİLİ*

Özet

Ekonomik yoğunlaşma uygulamada en yaygın şekilde gruplaşma anlamında konzern/ şirketler topluluğu ve şirket birleşmeleri şekliyle kendini göstermektedir. Şirket birleşmelerinde birleşen ve tek bir şirket haline gelen şirketler hem hukuki ve hem de ekonomik bağımsızlıklarını yitirmektedir. Konzern şeklinde ekonomik yoğunlaşma modelinde ise, bağlı şirketler hukuki bağımsızlıklarını korurken, ekonomik bağımsızlıklarını yitirirler. Bu durum ise hukuken ve ekonomik bakımdan şirketlerin bağımsızlığı üzerine kurulu bir hukuk sistemi (geleneksel şirketler hukukunun) ile bağdaşmamaktadır. Bu uyumsuzluğu gören hukuk düzenleri harekete geçmiş ve şirketler hukukunu buna uygun düzenlemişlerdir. Başta Almanya olmak üzere, İsviçre ve Türk Hukuku’nda düzenlemeler yapılmıştır. Türk kanun koyucusu 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu md. 195 - 209 hükümleri arasında ilk defa bu yeni düzene uygun hükümler sevk etmiş, konuyu müstakil ve etraflıca ele almıştır. “Konzern” Alman hukukunda esas alınan kanuni terim iken, “şirketler topluluğu ve topluluk” Türk hukukunda “konzern” yerine kullanılan kanuni bir terim halini almıştır. Alman konzern hukuku POK § 18 paragrafı ekseninde tek elden yönetimi konzernin belirleyici unsuru olarak kabul ederken, Türk şirketler topluluğu hukuku, Alman konzern hukukundan farklı olarak eş düzey konzernleri ve tek elden yönetim sistemini kabul etmemiş ve düzenlememiştir. Türk şirketler topluluğu esaslı olarak kontrol prensibine göre açıklanmaktadır. Başlıca amacı başka işletmelere katılmaktan ibaret olan saf holdingler (ve karma holdingler de) TTK md. 195’de belirtilen şartları sağlıyor ise hâkimiyeti altında bulunduğu şirket veya şirketlerle birlikte şirketler topluluğu oluşturacaktır. TTK md. 195 vd. hükümleri ile anlatılan ve ortaya konulan bir üst kavram olarak ‘şirketler topluluğu hukuku’ dur.

Anahtar kelimeler: Şirketler topluluğu, konzern, yoğunlaşma, gruplaşma, holding, şirketler topluluğu hukuku.

➤ Bu makale Etik Kurul İznine tabi değildir/This article is not subject to Ethics Committee Permission.

➤ Makale Geliş Tarihi/Article Received Date: 02.02.2022

➤ Yayın Kurulu Kabul Tarihi/Editorial Board Acceptance Date: 06.09.2022

* Dr. Öğr. Üyesi, Bursa Uludağ Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı, smisili@uludag.edu.tr., <https://orcid.org/0000-0002-6759-2317>

Abstract

The most common way of economic concentration in practice, in the sense of grouping, is manifested in the form of konzern / group companies and corporate mergers. In mergers, companies that merge and become a single company lose both their legal and economic independence. In the konzern economic concentration model, while the affiliated companies maintain their legal independence, they lose their economic independence. This situation is incompatible with a legal system (traditional company law) based on the independence of companies in legal and economic terms. Seeing this incompatibility, the legal systems took action and regulated the company law accordingly. Regulations have been made in Swiss and Turkish Law, especially in Germany. The Turkish legislator put into effect the provisions in accordance with this new order for the first time between the Articles 195 - 209 of the TCC, addressed the issue decisively and thoroughly. While ‘konzern’ is the main legal term used in German law, instead of ‘konzern’, ‘group of companies and ‘group‘ has become a legal term used in Turkish law. While German konzern law considers single handed management as the determining element of konzern within the framework of paragraph AktG § 18, Turkish law of group companies, unlike German konzern law, has not accepted and regulated single handed management systems and as well peer-level konzerns. The Turkish group of companies is mainly explained according to the control principle. If it meets the conditions specified in TCC art. 195, pure holdings (as well as mixed holdings) whose main purpose is to participate in other businesses, will form a group of companies together with the company or companies under its control. ‘Law Of Group Companies’ is as a top concept explained and put forward by the TCC articles 195 et seq provisions.

Keywords: Group companies, konzern, concentration, grouping, holding, law of group companies.

GİRİŞ

6762 sayılı mülga Türk Ticaret Kanunu’nda (TTK) olduğu gibi birçok ülkenin şirketler hukuku düzenlemeleri şirketlerin ekonomik ve hukuki yönünden bağımsızlıklarını esas almaktadır¹. Esasen şirketler hukuku kuralları kendine ait çıkar ve amacı takip eden, böylece diğer şirketlerden ayrı ve bağımsız olan tek tek (münferit) şirketleri düzenlemeyi hedeflemektedir². Bununla birlikte şirketlerin toplum üzerinde hâkimiyeti şeklinde gelişen kapitalist ekonomik sistem, şirketlerin başka şirketler üzerinde doğrudan, dolaylı veya fiili ya da sözleşmeler üzerinden hâkimiyetini de beraberinde getirmiştir.

Günümüzde birçok şirket hukuken bağımsız bir varlık gibi görüne de, ekonomik bakımdan bir başka şirketin hâkimiyeti altındadır. Hatta hemen

¹ Reha Poroy, Ünal (Tekinalp) ve Ersin Çamoğlu, *Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku*, (Güncelleştirilmiş 11. Bası, İstanbul 2009) 1051.

² Cafer Emينوğlu, *Konzern/Gesellschaftengruppe Österreich – Türkei – EU Ein Rechtsvergleich*, (1. Baskı, İstanbul, Eylül 2013) 1 (Konzern); Cumhuriyet Boyacıoğlu, *Konzern Kavramı*, (1. Basım, Ankara Temmuz 2006) 41.

bütün büyük şirketlerin ekonomik, hukuki veya organizasyonel anlamda bir başka bağımsız şirket ile birlik oluşturdukları ve geniş manasıyla birbirleriyle bağlandıkları göze çarpmaktadır³. Türk kanun koyucusu ekonomilerde ve şirketler hukukunda gelişen bu yeni anlayışa gözünü kapamamış ve 6102 sayılı TTK madde 195 vd. hükümlerinde Türk şirketler topluluğunu düzenleyerek, şirketler hukukunda adeta bir reform gerçekleştirmiştir.

TTK madde 195 hükmü Türk şirketler topluluğu hukuku hakkında genel ilke ve kavramları açıklamakta ve ortaya koymaktadır. Bu bakımdan 195. madde adeta Türk şirketler topluluğu hukukuna giriş niteliğindedir. Hüküm şirketler topluluğunu, fiili ve sözleşmeye dayanan şirketler topluluğu olarak ayırmaktadır. Hüküm ayrıca topluluğun hâkimini ve niteliğini de ortaya koymaktadır. Hükümden, topluluğun doğrudan veya dolaylı olarak kurulmasının mümkün olduğu anlaşılmaktadır.

Biz bu çalışmamızda TTK madde 195 hükmü ekseninde şirketler topluluğu hukukuna giriş olarak nitelendirdiğimiz kısmı, tarihçe ve terminoloji özelinde incelemeye çalıştık. Bu anlayışla çalışmamız hukuksal ve ekonomik bakımdan şirketler topluluğu anlayışının tarihsel gelişimi ve şirketler topluluğu hukuku terminolojisi üzerine olacaktır.

I. YOĞUNLAŞMA/MERKEZİLEŞME (KONSANTRASYON)

A. Genel Olarak

Şirketlerin belirli merkezlerde toplanması, daha uygun bir anlatımla yoğunlaş(tırıl)masına “ekonomik merkezi yoğunlaşma” denilirken, bu ifade uygulamada “konsantrasyon” kelimesi ile de anlatılmaktadır⁴. Bu durum sade bir şekilde, işletmelerin/teşebbüslerin veya şirketlerin merkezileşmesi olarak da ifade edilebilir⁵. Konsantrasyon⁶ günümüz ekonomilerinin karakteristik

³ Eminoğlu, Konzern (n 2) 1; Zühtü Aytaç, ‘Bağlı İşletmeler Hukuku ve Türk Hukukundaki Görünüm’, (1976) VIII (4) BATIDER 97, 97 (Bağlı İşletmeler).

⁴ Poroy, (Tekinalp) ve Çamoğlu, *Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku* (n 1) 1051; Reha Poroy, Ünal (Tekinalp) ve Ersin Çamoğlu, *Ortaklıklar Hukuku II* (Güncelleştirilmiş 13. Bası, İstanbul 2017) 679 (Ortaklıklar Hukuku II).

⁵ Bkz. Aytaç, Bağlı İşletmeler (n 3) 97.

⁶ Her ülkede gerçekleşen veya halen gerçekleşmekte olan ekonomik konsantrasyon farklı cereyan etmiştir. Örneğin Almanya’da bunun dört aşamada ve zamanla gerçekleştiği ifade edilir. Bu aşamalar; 1. Alman birliğinin kurulması sonrası 19. yüzyıl sonlarında hızlı teknolojik ilerlemeler ve artan ana sermaye sonucu şirketlerin ekonomik anlamda genişlemesine yol açmış, kapasite artırımı ve geniş coğrafyalara yayılım sonucu ilk konzernler ortaya çıkmıştır. 2. İkinci aşama ise birinci dünya savaşı sonrasında 1929 dünya ekonomik krizine kadar süren, milli gelirlerin ve piyasaların likiditesinin artması sonu ortaya çıkan konsantrasyon dalgası. 3. Üçüncü aşama Nasyonel Sosyalist’lerin iktidarı ile ortaya çıkan yeni bir konsantrasyon hareketi. 4. Son aşama ise 1960’lar ile birlikte Alman ekonomisinin yükselişe geçmesiyle birlikte ortaya çıkan devasa şirketler topluluklarının meydana gelmesi. Alman kanun koyucusu 1965 tarihli AktG ile bu son safhayı dikkate

özelliklerinden biri olarak görülmektedir⁷. Günümüz ekonomilerinde şirketlerin ve işletmelerin merkezileşmesi/ konsantrasyonu dikkat çekici olduğu gibi artık ticari hayatın da birer ayrılmaz parçasıdır⁸. Bununla birlikte ekonomik merkezi yoğunlaşma sonucu ya işletme/teşebbüsler yok olmakta, ya da büyük şirketlere tabi/bağımlı hale gelmektedir⁹.

Ekonomide gelişen bu hareket hem özel ve hem de kamu da kendine yer bulmuştur¹⁰. İşletmeler hatırı sayılır gelir elde ettikçe, bu fazla geliri ya kendi öz işlerine yatıracaktır veya rizikoyu dağıtmak ya da yeni iş alanlarına girmek adına yeni bir işe yatıracaktır¹¹. Özellikle işletme elindeki fazla geliri bu son halde değerlendirmeye kalkarsa, işletmelerde ekonomik yoğunlaşma dediğimiz olgu gerçekleşmektedir.

Yoğunlaşmanın başlıca sebepleri olarak; teknik ve teknolojik gelişim, teknik ve teknolojik gelişim sonucu finansman ve sermaye ihtiyacı, daha güçlü ve garantili satışın sağlanması, optimal üretimin sağlanması, teşebbüslerin ekonomik büyümeleri / ekonomik entegrasyon, riziko paylaşılması, giderlerin azaltılarak karın artırılabilmesi, pazarlama avantajları, finansman kolaylıkları, ürünlerin tesliminin güvenli hale getirilmesi, kur değişikliklerinden daha az etkilenme/hiç etkilenmeme, birden fazla aşama gerektiren kompleks ürünlerin daha rahat üretilmesi, tüm üretim zincirine tek bir kimsenin sahip olmasıyla aşırı masraftan kurtulmak - örneğin şirket ne kadar büyükse bankalardan daha büyük ve rahat kredi bulabilmesi-, merkezileşme sayesinde kaynakların ihtiyaç duyulan yere zamanında ulaştırılabilmesi, farklı alanlarda faaliyet gösteren bir şirketin bu faaliyet alanlarını farklı şirketlere bölmesi, büyük şirketlerin küçüklere göre hisselerinin borsalarda daha rahat dolaşımında olabilmesi, ulusal ve uluslararası yayılma isteği, ticari ve coğrafi sınırları aşma olanağı, rekabet edebilme gücü, merkezi bir strateji sayesinde global gelişmelere hemen ve kolaylıkla tepki verilebilmesi olanağı¹² ve vergi hukuku (vergi avantajları/

arak yeni düzenlemeler yapmıştır. Bu konuda ve açıklamalar hakkında bkz. Selim Keki, *Deutsches und Türkisches Konzernrecht in der rechtsvergleichenden Betrachtung*, (Hartung – Gorre Verlag Konstanz, Erste Auflage, 2001) 6.

⁷ Zühtü Aytac, *Deutsches und Türkisches Konzernrecht im Vergleich*, (Freiburg 1975) 1 (*Konzernrecht*).

⁸ Aytac, Bağlı İşletmeler (n 3) 97; Halit Aker, ‘Hâkim İşletme İle Bağımlı Şirket Arasındaki Hukuki İlişki Ve Hâkim İşletmenin Sadakat Borcu’, (2003) XXII (2) BATIDER 153, 153; Hasan Pulaşlı, *Şirketler Hukuku Şerhi*, C. I, (Tamamen yenilenmiş ve genişletilmiş 3. Baskı Adalet Yayınevi Ankara 2018) 479.

⁹ Ergun Özsunay, *Kartel Hukuku*, (İstanbul 1985) 4.

¹⁰ Poroy, (Tekinalp) ve Çamoğlu, *Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku* (n 4) 1051; Pulaşlı (n 8) 481.

¹¹ Keki (n 6) 9.

¹² Yabancı ülkelerdeki şubeleri kontrol etmek zor ve masraflı olabileceğinden, şubeleşme yerine, yavru şirket kurulması veya mevcut bir şirketin hissesinin alınması daha uygun olabilmektedir. Bkz. Aytac, *Konzernrecht* (n 7) 4.

kolaylıkları), şirketler hukuku (konzerni veya topluluğu oluşturan şirketlerin mal varlıklarının ayrı olması, her şirketin borçlarından yalnız kendi malvarlığı ile sorumlu olabilmesi gibi imkanlar sayesinde risk bir çok şirket arasında paylaştırılarak azaltılmakta¹³ ve böylece riski az - etkisi fazla bir oluşum kurulmaktadır), konzerni veya topluluğu oluşturan şirketlerin ekonomik bağımsızlıklarını yitirmesi dolayısıyla rekabet sınırlamalarından kurtulması vb. gösterilmektedir¹⁴. Yoğunlaşma neticesinde ayrıca farklı iş birimleri ortak araştırma ve geliştirme gerçekleştirebilmekte ve bu da önemli derece maliyetten kurtulmaya yardımcı olmaktadır¹⁵.

Konsantrasyon çeşitli formlarda olabilmektedir. Örneğin birleşmeler de (*fusionen, mergers*) bu formlardan birini oluşturmaktadır¹⁶. Ekonomik yoğunlaşma denilince akla önce birleşme, hemen arkasından da gruplaşma/konzernleşme (*konzernierung*) gelmektedir¹⁷. Bu bakımdan ekonomik yoğunlaşmanın uygulamada en yaygın şekilde konzern/şirketler topluluğu¹⁸ ve şirket birleşmeleri şekliyle kendini gösterdiği ileri sürülebilir¹⁹. Gruplaşma/konzernleşme işletmelerin merkezi yoğunlaşması – konsantrasyonudur²⁰. Bu bakımdan konzern/şirketler topluluğu bir yoğunlaşma yöntemidir²¹. Gruplaşma/konzernleşme modelinin şirket birleşmelerine nazaran daha sıklıkla yaşanan ve en önemli ekonomik merkezi yoğunlaşma modeli olduğu belirtilmektedir^{22 23}. Günümüzde gelişmiş endüstri ülkelerinde bağımsız şirketlerin tek bir yönetim altında yoğunlaşması giderek artmaktadır²⁴. Örneğin İsviçre’de sermaye şirketlerin yaklaşık %50 – 70 kadarının bir konzernin hâkimiyetinde olduğu

¹³ Şirketler hukuku bakımından, her bir şirket hukuki bağımsızlığını koruduğu için sorumlulukları da baki kalmakta ve özel rizikolardan korunma mümkün hale gelebilmektedir. Bkz. Aytaç, *Konzernrecht* (n 7) 5.

¹⁴ Bkz. Poroy, (Tekinalp) ve Çamoğlu, *Ortaklıklar Hukuku II* (n 4) 682; Aytaç, *Konzernrecht* (n 7) 1 – 3; Boyacıoğlu (n 2) 30 - 40; Özsunay (n 9) 5; Keki (n 6) 9 – 10; Cafer Eminoğlu, ‘Kuram – Uygulama İkiliminde Şirketler Topluluğu Hukuku ve (Normatif) Şirketler Topluluğu Meydana Getirmeyen Hâkimiyet İlişkileri – TTK’nın Şirketler Topluluğuna İlişkin Hükümleri ve TSY m. 105 Bağlamında Bir İnceleme’, (22.12.2017) XXXI, Ticaret ve Yargıtay Kararları Sempozyumu Bildiriler – Tartışmalar 11, 17 (İnceleme).

¹⁵ Keki (n 6) 10.

¹⁶ Aytaç, Bağlı İşletmeler (n 3) 97.

¹⁷ Aytaç, *Konzernrecht* (n 7) 3 - 4.

¹⁸ Hatta şirket yoğunlaşma şekillerinde konzern oluşumlarının açık ara önde olduğu belirtilmektedir. Bkz. Aytaç, *Konzernrecht* (n 7) 8.

¹⁹ Poroy, (Tekinalp) ve Çamoğlu, *Ortaklıklar Hukuku II* (n 4) 679; Aytaç, Bağlı İşletmeler (n 3) s. 97 - 98.

²⁰ Pulaşlı (n 8) 481.

²¹ Eminoğlu, İnceleme, (n 14) 12.

²² Pulaşlı (n 8) 481.

²³ Keki (n 6) 5.

²⁴ Aytaç, *Konzernrecht* (n 7) 8.

ifade edilmektedir²⁵. Hatta İsviçre’nin ticari ve ekonomik hayatına çok uluslu şirketlerin büyük etkisi olduğu da bilinmektedir²⁶. İsviçre dünyanın en büyük pek çok, çok uluslu ana şirketlerine ev sahipliği de yapmaktadır²⁷.

Ekonomik yoğunlaşma esas olarak şirket tipleri arasında, kendini anonim ortaklıklarda göstermektedir²⁸. Nitekim Alman *Aktiengesetz* (AktG²⁹) konzern düzenlemeleri anonim ortaklıkları esas almaktadır. Daha doğru bir anlatımla Alman konzern yasal düzenlemesi sermaye ortaklıklarına özgüdür³⁰. Belirtmeliyiz ki, konzern hukuku artık sadece anonim ortaklıklarda değil, limited ortaklıklarda da kendine yer bulabilmektedir³¹.

Bugüne kadar Alman kanuni düzenlemelerinde ayrıca limited şirketlere dair özel bir konzern düzenlemesi yapılmamıştır³². Ancak Alman hukukunda limited şirketlerde konzern hukuku Federal Mahkeme (BGH) içtihatları ile geliştirilmeye çalışılmaktadır³³. Yani Alman hukukunda limited şirketlere de içtihatlar aracılığıyla konzern hukuku tatbik edilmektedir³⁴. BGH’nin düzenli olarak aldığı kararlarla limited şirketler konzern hukukunu geliştirmeye devam ettiği belirtilmektedir³⁵. Oysa TTK uyarınca Türk şirketler topluluğu hukuku zaten yasa gereği limited şirketler dahil tüm ticaret şirketlerine uygulanabilmektedir.

²⁵ Hans Caspar von der Crone, *Aktienrecht*, (Stampfli Verlag, Bern, 2014) 793.

²⁶ 2004 yılı bakımından İsviçre toplam gayrisafi yurtiçi hasıla’nın %34’ünü çok uluslu uluslararası şirketler sağlamaktadır. Bunun %10’luk kısmı yabancı, %24’lük kısmı ise İsviçreli çok uluslu uluslararası şirketlere aittir. Bkz. Peter Nobel, ‘Der Konzern – Eine Bestandesaufnahme unter Schweizer Recht’, *Prof. Dr. Hüseyin Ülgen’e Armağan*, (Birinci Cilt, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2007) 333 (s. 329 – 366).

²⁷ Bkz. Nobel (n 24) 333 ve orada ayrıca bkz. şemaya. Türkiye bakımından düşündüğümüzde, çok uluslu uluslararası şirketlerin belki merkezleri Türkiye’de değil ancak, çok sayıda çok uluslu uluslararası şirketin yavru şirketlerinin Türkiye’de faaliyette olduğu bir gerçektir. Artık TTK md. 195/5 uyarınca çok uluslu uluslararası bir şirketin hâkim yurt dışında olsa bile, en az iki bağlı şirketle birlikte şirketler topluluğunu meydana getirecekler ve haklarında TTK md. 195 vd. kuralları tatbik edilebilecektir. Ayrıca İsviçre’nin de Türkiye gibi, ayrıca çok uluslu uluslararası şirkete (hâkim İsviçre dışında olsa da) bağlı çok sayıda yavru şirketin yer aldığı bir ekonomiye sahip olduğu hakkında bkz. Nobel (n 24) 333.

²⁸ Poroy, (Tekinalp) ve Çamoğlu, *Ortaklıklar Hukuku II* (n 4) 680.

²⁹ Alman Paylı Ortaklıklar Kanunu (POK). Bundan böyle POK olarak anılacaktır.

³⁰ Karsten Schmidt, ‘Evaluation of Turkish Corporate Group Law from a German Law Perspective’ in Gül Okutan Nilsson (ed), *Karşılaştırmalı Şirketler Topluluğu Hukuku*, 80. Yaş Gününde Prof. Dr. Ünal Tekinalp’e Saygı Konferansı, (1. Baskı, Oniki Levha, İstanbul 2018) 59 (s. 55 – 70).

³¹ Aytaç, Bağlı İşletmeler (n 3) 102.

³² Volker Emmerich und Mathias Habersack, *Aktien- und GmbH-Konzernrecht*, (C.H. Beck, München 2010) Einl. Rn. 20.

³³ Asuman Yılmaz, *Türk, İsviçre ve Alman Hukuklarında Şirketler Topluluğuna Güvenden Doğan Sorumluluk*, (1. Baskı, İstanbul 2010) 138.

³⁴ Schmidt (n 28) 59.

³⁵ Emmerich und Habersack (n 30) Einl. Rn. 20.

Birer konsantrasyon veya yoğunlaşma olarak nitelenebilecek olan gruplaşma ve şirket birleşmeleri haricinde ayrıca konsorsiyum, kartel veya tröst oluşumları da bulunmaktadır. Rekabet sınırlamalarının da ekonomik merkezi yoğunlaşmadan kaynaklandığı ifade edilmektedir³⁶. Ekonomik yaşamda farklı farklı çeşitli şirketler arası ilişkiler ortaya çıkmakta olduğundan, diğer oluşumların konzernlerle farkları ortaya konulmalıdır³⁷.

B. Gruplaşma İle Diğer Yoğunlaşma Hallerinin Farkları

Şirket birleşmelerinde birleşen ve tek bir şirket haline gelen şirketler hem hukuki ve hem de ekonomik bağımsızlıklarını yitirmektedir³⁸. Zira birleşme modelinde, şirketler malvarlıkları bakımından hem ekonomik ve hem de hukuki manada yoğunlaşmaktadır³⁹. Oysa konzernlerde, konzerni oluşturan şirketler hukuki bağımsızlıklarına devam ettikleri için birleşmeler ile konzern arasındaki temel fark da burada ortaya çıkmaktadır⁴⁰. Birleşmeler masraflı olabileceği gibi, istendiği şekilde çoğunluğun elde edilmesini de sağlamayabilir⁴¹.

Konsorsiyum, büyük hacimli projeleri gerçekleştirmek amacıyla, geçici ve nesnel olarak sınırlı şekilde birden fazla şirketin birleşmesidir⁴². Bu hukuki oluşum kaynağını borçlar/medeni hukuktan almakta, hem ekonomik ve hem de hukuki anlamda işletmeler bağımsızlıklarını korumaktadır⁴³.

Karteller ve trustlar gibi diğer ekonomik yoğunlaşmalar da bulunmaktadır. Konzernler bunlardan da ayrılmaktadır. Kartel, aynı pazara iş gören, aynı malı üreten veya aynı düzeyde satışını yapan birden fazla işletmenin oluşturduğu birliktir⁴⁴. Kartel içinde yer alan şirketler öncelikle birlikteliklerini rekabeti düzenlemek amacıyla ve pazarda ortak bir tutum almak amacıyla yaparlar; keza karteğe dahil şirketler hukuken ve ekonomik yönden bağımsızlıklarını korurlar⁴⁵. Amaç, karteğe katılan işletmeler arasında rekabeti sınırlayarak, tüketiciler aleyhinde ücret avantajı yakalamaktır⁴⁶.

Tröstler ise tekel oluşturmak üzere piyasa üzerinde veya mallar üzerinde monopol yaratırken, şirketler hukuki ve ekonomik bağımsızlıklarını yitirip

³⁶ Özsunay (n 9) 4.

³⁷ Keki (n 6) 2.

³⁸ Nami Barlas, *Adi Ortaklık Temeline Dayalı Sözleşme İlişkileri*, (2. Bası, İstanbul 2008) 209; Aytaç, *Konzernrecht* (n 7) 3.

³⁹ Keki (n 6) 5.

⁴⁰ Aytaç, *Bağlı İşletmeler* (n 3) 98.

⁴¹ Aytaç, *Konzernrecht* (n 7) 4.

⁴² Keki (n 6) 2.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Özsunay (n 9) 6; Aytaç, *Bağlı İşletmeler* (n 3) 98 – 99; Barlas (n 36) 209. Bununla birlikte ekonomik bağımsızlık kartel anlaşmasında belirlenen sınırlar içinde kalır. Bkz. Keki (n 6) 2.

⁴⁶ Keki (n 6) 2.

tröst altında tek bir işletme şekline girmektedirler⁴⁷.

Gruplaşma (*konzernierung*) şeklindeki yoğunlaşma ise ekonomilerde en sık ve yaygın rastlanılan ekonomik yoğunlaşma modelidir⁴⁸. Birer gruplaşma olan konzernler şirketler hukukuna dahil bir konu olup, konzern kavramında bağlı şirketler hukuki bağımsızlıklarını korurken, ekonomik bağımsızlıklarını yitirmektedirler⁴⁹. Konzernler hukuki bağımsızlığını koruyan şirketlerin meydana getirdikleri bir ekonomik bütünlüktür⁵⁰. Hukuki bağımsızlıkları bulunan konzern içindeki bu işletmelerin hem tüketici sadakati ve hem de müşteri çevresi korunabilmektedir⁵¹. Ancak konzernle bağlı şirketlerin bağımsız görünen malvarlıkları, kendi menfaatine uygun olarak kullanılmasından ziyade, konzernin menfaatine ve genel stratejisine uygun olarak kullanılmakta, hatta konzernde hâkim şirket bakımından konzernle tabi şirketlerin malvarlıkları adeta bir malvarlığı havuzu olarak değerlendirilmektedir⁵².

Hâkim şirketle bağlı şirketler üzerinde sadece temel konular üzerinde koordine edici şekilde yönetim kurulunu sınırlayabileceği gibi, tüm önemli konularda, ona neredeyse esaslı hiç bir konuda karar alamayacağı şekilde, bağlı şirketin hareket alanını da sınırlayabilmektedir⁵³. Her iki durumda da bağlı şirketin bazı kararları alabilmesi artık kendi şirket organlarının elinde değil de, hâkim şirketin elindedir⁵⁴. Bu yönüyle konzern şeklinde yoğunlaşmada birleşmeden farklı olarak şirketler görünürde hukuki bağımsızlıklarını koruyabilmekte, ancak ekonomik bağımsızlıklarını yitirmektedirler.

Konzernin en dikkat çekici özelliği hâkim şirket altında tek elden yönetimdir⁵⁵. Gruplaşma şeklindeki oluşumlarda, yani konzernlerde, tek ve ortak bir yönetim altında yoğunlaşan, ancak hukuken bağımsız kalan işletmeler bulunmaktadır⁵⁶. Gruplaşma ile ortaya çıkan bağlı işletmeler kavramı, aslında birbirine çeşitli hukuksal enstrümanlarla bağlı, ancak hukuken bağımsız işletmeleri anlatmaktadır⁵⁷. Birleşmelere nazaran daha az masraflı olabilmesi ve çoğunluğun daha az orana rağmen elde edilebilmesi, gruplaşmayı, birleşmelere göre avantajlı kılabilen bir araçtır⁵⁸.

⁴⁷ Aytaç, Bağlı İşletmeler (n 3) 99; Barlas (n 36) 209.

⁴⁸ Aytaç, *Konzernrecht* (n 7) 4 ve 8.

⁴⁹ Boyacıoğlu (n 2) 1; Aytaç, Bağlı İşletmeler (n 3) 99; Özsunay (n 9) 7; Barlas (n 36) 208 – 209; Fatih Bilgili ve Ertan Demirkapı, Şirketler Hukuku Dersleri, (6. Basım, Şubat 2018) 100.

⁵⁰ Eminoğlu, İnceleme, (n 14) 12.

⁵¹ Aytaç, *Konzernrecht* (n 7) 4.

⁵² Boyacıoğlu (n 2) 57 - 58.

⁵³ Aytaç, *Konzernrecht* (n 7) 8 – 9.

⁵⁴ Ibid 9.

⁵⁵ Aytaç, *Konzernrecht* (n 7) 8.

⁵⁶ Ibid 4.

⁵⁷ Emmerich und Habersack (n 30) Einl. Rn. 1.

⁵⁸ Aytaç, *Konzernrecht* (n 7) 4.

C. Şirketler Topluluğu-Konzern İle İlgili Ulusal Düzenlemelerin Hukuki Gereçekleri

Dünya ekonomisinin dominant unsurları olarak çok uluslu şirketler ile toplulukların ortaya çıkışına hukukun cevabı dünya hukuk sistemlerindeki en büyük gelişmelerden biri olmuştur⁵⁹. Prensipde her şirketin kendine ait bağımsız tüzel kişiliği bulunmaktadır⁶⁰. Esasen tüzel kişilerin özelliklerinden birisi de hukuki bağımsızlığı sahip olmalarıdır⁶¹. Şirketler hukukunda geleneksel bir anlayış olarak öteden beri “bağımsız ticaret şirketi teorisi⁶²” bulunmaktadır. Ekonomik olarak şirketlerin, geniş anlamda işletmelerin merkezi yoğunlaşması, şirketleri hem ekonomik ve hem de hukuken bağımsız birer varlık gören hukuk sistemlerinde gerçek ile mevzuat arasında uyumsuzluk ve sorunlar yaratmıştır⁶³. Genel olarak tüzel kişilerin hukuki bağımsızlığı hem tüzel kişiliği meydana getiren kişilere ve hem de diğer gerçek ve tüzel kişilere karşı geçerlidir⁶⁴.

Günümüzün, özellikle de batı ve gelişmiş ülkelerin iş yaşamına tek tek şirketlerin değil de şirketler topluluğunun hâkim olduğu belirtilmektedir⁶⁵. Günümüzde şirketler topluluğu –konzernler artık yadsınamaz olarak varlıklarını ortaya koymuştur⁶⁶. Modern ekonomilerde büyük veya orta derece işler tek bir şirket tarafından değil, hâkim şirketin kontrolünde şirketler toplulukları/ bağlı şirketler tarafından gerçekleştirilmektedir⁶⁷. Bu tür topluluklarda hâkim şirket ve ona bağlı yüzlerce şirket bulunabilmekte, topluluk hep birlikte tek elden kontrol altında tek ve birbirine entegre olmuş bir teşebbüs halini almaktadırlar⁶⁸. Bu durum ise gerçekte hukuken ve ekonomik bakımından şirketlerin bağımsızlığı üzerine kurulu bir hukuk sistemi (geleneksel şirketler hukuku) ile bağdaşmamaktadır⁶⁹.

Kural olarak şirketi yönetenler sadece şirkete ve hissedarlara karşı sorumludur. Bir şirket başka bir şirkete hâkim olmuş ve bağlı şirket daha büyük bir oluşumun hedeflerine bağlı tutulmuş ise, bu geleneksel şirket anlayışını

⁵⁹ Phillip I Blumberg, ‘The Transformation of Modern Corporation Law: The Law of Corporate Groups’, (Spring 2005) 37 (3) Connecticut Law Review 605, 605.

⁶⁰ Andreas Cahn and David C. Donald, *Comparative Company Law, Text and Cases on the laws Governing Corporations in Germany, the UK and the USA*, (Cambridge University Press, Cambridge 2010) 678.

⁶¹ Güray Özsu, *Ekonomik Bir Bütünlük Olarak Şirketler Topluluğunda Hukuki Sorumluluk, Şirketler Hukuku ve Rekabet Hukuku Yönünden*, (1. Basım, Adalet Yayınevi Ankara 2021) 26.

⁶² Bkz. Eminoğlu, *İnceleme*, (n 14) 17.

⁶³ Poroy, (Tekinalp) ve Çamoğlu, *Ortaklıklar Hukuku II* (n 4) 679; Aker (n 8) 153; Boyacıoğlu (n 2) 63; Yılmaz (n 31) 134.

⁶⁴ Özsu (n 61) 26.

⁶⁵ Blumberg (n 57) 606.

⁶⁶ Eminoğlu, *İnceleme*, (n 14) 17.

⁶⁷ Blumberg (n 57) 606.

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Boyacıoğlu (n 2) 1; Eminoğlu, *İnceleme*, (n 14) 18.

bozmaktadır⁷⁰. Fiilen veya sözleşme yoluyla her bağımsız şirket birbirine bağlandığında tek elden kontrol edilen entegre edilmiş bir teşebbüs çeşitli sorunlar ortaya çıkarmaktadır⁷¹.

Bu uyumsuzluk öğretide çeşitli örneklerle⁷² gösterilmiştir. Örneğin mevzuat şirket yönetimini bağımsız karar alıcı olarak görmekte ve buna göre şirketin sorumluluğunu düzenlemekte iken, konsantrasyon gereği başka bir şirketin hâkimiyetinde olan şirket veya işletmenin gerçekte bağımsız bir karar alabilmesi ya mümkün değil veya bazı hallerle sınırlı olarak mümkündür. Hatta bağlı şirkette kararları, hâkim şirket yönetimi talimatlarına göre verilmekte ve bu durum da mevcut hukuk sisteminde yer alan şirket organları ve şirket iç işleyişine ilişkin şirketler hukuku kuralları kağıt üstünde kalmaktadır⁷³.

Klasik şirketler hukuku ticaret şirketlerinin kendi organları eli ile dışarıdan emir ve talimat almadan, şirketin menfaatlerine göre en uygun olan kararları serbest iradeleri ile vermek suretiyle faaliyet yürüten ve faaliyetleri neticelerinde zarara kendilerinin katlandığı anlayışına dayanmaktadır⁷⁴. Her şirketin ayrı tüzel kişiliği ve birbirinden bağımsız olduğu şirketler hukuku halen bir çok konuyu çözebilirse de, birbirine entegre olmuş tek elden hâkimiyetin kurulduğu bir teşebbüse doğrudan uygulanabilir görülmemektedir⁷⁵. Şirketlerin hukuki bağımsızlığı anlayışı günümüzde halen geçerli bir anlayış olmakla birlikte, çağdaş ekonomilerde bazı şirketlerin diğer şirketler üzerinde hakimiyet kurmak ve kontrol etmek suretiyle o şirketleri yönlendirebildikleri, bu yolla hem bağlı şirketin kendisini ve dolaylı olarak bağlı şirketin diğer ortakları ile alacaklılarını zarara uğratabildikleri hesaba katılırsa, şirketlerin hukuken bağımsız oldukları ve bu yüzden bu hallerde de zarara kendilerinin katlanmaları gerektiğini savunmak hakları korumaya yetmeyeceği gibi hakkaniyet ilkesine de aykırı olabilecektir⁷⁶.

Burada şirket yöneticileri kendi şirketlerinin iyiliği için çalışırken, nasıl tüm grubun yararına faaliyet göstereceklerdir şeklinde bir soru akla gelmektedir⁷⁷. Ekonomik olarak seçtiği faaliyet konusunu en iyi şekilde yerine getirip, en çok kârı elde etmek amacıyla olan ya da olması gereken işletme veya şirket bunun yerine hâkim şirketin oluşturduğu grubun menfaatini ön plana alıyorsa, mesela sadece hâkim şirketin temettü politikası esas alınıyorsa, mevzuat ile gerçek yine uyumlu değildir. Özellikle hâkim şirketin bağlı şirket veya şirketlerin

⁷⁰ Aytaç, *Konzernrecht* (n 7) 9.

⁷¹ Cahn and Donald (n 58) 678.

⁷² Bkz. Poroy, (Tekinalp) ve Çamoğlu, *Ortaklıklar Hukuku II* (n 4) 679; Aker (n 8) 158.

⁷³ Boyacıoğlu (n 2) 1.

⁷⁴ Bu konuda bkz. Eminoğlu, *İnceleme*, (n 14) 18.

⁷⁵ Blumberg (n 57) 606.

⁷⁶ Özsu (n 61) 27.

⁷⁷ Cahn and Donald (n 58) 678.

üretimini durdurabilmeye muktedir olması veya onların zararına olarak talimatlar verebilmesi gerçeği mevzuatın dikkate alması gereken konulardan olmaya başlamıştır⁷⁸. Mevzuat bağlı şirketlerin dışarıdan bir üçüncü kişi tarafından yönlendirilebildiği veya yönetilebildiği gerçeğine gözlerini kapamamalıdır⁷⁹. Böyle bir durumda şirketin pay sahipleri şirketin sahibi olarak gözüke de, aslında kararları pay sahipleri dışında birilerinin alıyor veya alabiliyor olması da, gerçek durumu göz ardı eden veya etmiş mevcut hukuk sistemine uymamaktadır⁸⁰. Zira bu hallerde bağlı şirket yöneticilerinin gerçekten bağımsız olabileceklerini düşünmek çok olası değildir⁸¹. Yöneticiler bağımsız karar almalyken, nasıl olur da hâkim teşebbüsten direktif almaya zorlanacaklardır⁸²? İşte bu sorunlara geleneksel şirketler hukuku tam cevap verememektedir. Bunu aşabilmek için yeni bir anlayışa ihtiyaç duyulmuştur.

Amerikan Yüksek Mahkemesi’ne⁸³ göre “gerçekte hâkim ve bağlı şirketler her zaman ‘amaç birliğine’ veya ‘ortak bir tasavvura’ sahiptir. Hâkim ve onun tamamına sahip olduğu bağlı şirketin tek bir çıkarı vardır, amaçları birdir, aynıdır; grubun genel hedefleri iki ayrı idraka sahip şirket tarafından değil tek bir oluşum tarafından yürütülür ve belirlenir”. Amerikan Yüksek Mahkemesi’nin vurguladığı gibi bir yoğunlaşma modeli olan gruplaşma neticesinde meydana gelen konzern/şirketler topluluğu bakımından topluluğun çıkarı ortaktır; birdir. Buna literatürde grup çıkarı/topluluk menfaati denilmektedir.

Avrupa şirketler hukukunda özellikle Fransız Yargıtayı önüne gelen Rozenblum davası bu konuda bir milat olmuştur. Rozenblum öğretisi olarak literatüre yerleşen bu davada ilk defa “grup çıkarı” kavramı tanınmıştır⁸⁴. Bu karara göre bağlı şirketin yöneticilerinin (ve hâkim şirket ve grubun diğer üyelerinin yöneticileri de) grup çıkarına uygun hareket etmeleri yasaldır⁸⁵. Ancak bunun belirli koşulları vardır. Bunlar⁸⁶: 1-) Sıkı bir grup yapısı (aynı gruba tabi olmak), 2-) Uyumlu bir grup politikası, 3-) Yarar ve zararların

⁷⁸ Tamer Bozkurt, Şirketler Hukuku, (14. Baskı Tıpkı Basım, Yetkin Yayınları, Ankara 2022) 643.

⁷⁹ Bu anlamda bkz. Eminoğlu, İnceleme, (n 14) 18.

⁸⁰ Boyacıoğlu (n 2) 2.

⁸¹ Bozkurt (n 78) 643 - 644.

⁸² Cahn and Donald (n 58) 678.

⁸³ Copperweld Corp. v. Indep. Tube Corp., 467 U.S. 752; 104 S.Ct. 2731; 81 L.Ed.2d 628, Supreme Court of the United States, Argued Dec. 5, 1983, Decided June 19, 1984. Karar için bkz. <https://www.law.cornell.edu/supremecourt/text/467/752> (erişim tarihi: 25.06.2021).

⁸⁴ Türk hukuku da TTK md. 195 vd. hükümleri ile rozenblum doktrinine uygun olarak grup çıkarı kavramını kabul etmiştir. Bkz. Eminoğlu, İnceleme, (n 14) s. 25.

⁸⁵ Nobel (n 24) 332.

⁸⁶ Ibid. Ayrıca bkz. ‘Towards Recognition Of The Group Interest In The European Union?’ Report From The Club Des Juristes Committee on Europe, June 2015, s. 10. Rapor için bkz. https://orbilu.uni.lu/bitstream/10993/28103/1/CDJ_Rapports_Group-interest_UK_June-2015_web.pdf (erişim tarihi 13.07.2021).

dengeli dağıtılması (alınan karardan zarar görebilen bağlı şirketin zararının karşılanması).

Şirketler, hukuk dünyasında ortaya çıktıkları andan itibaren ki bu eskiden krallıklar zamanında ferman sistemi, sonra ulusal devletler de izin ve normatif sistemler kullanılarak, ama en başından itibaren kendini meydana getiren kimselerden ayrı bir hukuki kişilik ve ayrı haklara - borçlara sahip bir hukuk süjesi olarak varlığını sürdürmüştür⁸⁷. Hissedarlarından ayrı bir hukuki kişilik anlamında şirket; şirket tüzel kişiliği öğretisi bağlamında anlaşılakta – kabul edilmekte ve bu anlayış yüzyıllardır geçerliliğini de korumaktayken⁸⁸, günümüzün kapitalist gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerinde bu anlayışın halen geçerli olduğu ise şüpheli bir hal almaktadır. Bağlı şirket yöneticilerinin – organlarının dışarıdan gelen talimatlara uymak zorunda kaldığı gerçeğini göz ardı etmek hakikate ve hakkaniyete aykırıdır⁸⁹.

Gerçek şu ki, geleneksel bir işletmeye bir başka işletme hâkim olur ve bu işletme daha büyük olan hâkim işletmenin hedeflerine bağlanırsa, işletmenin geleneksel mekanizması bozulacaktır⁹⁰. Bağlı şirket ve onun azınlık pay sahipleri bakımından hâkim şirketin kendilerine zararlı olabilecek hukuki ve fiili tasarrufları olabilir⁹¹. Bir şirket başka bir şirketin hâkimiyetinde ise, bağlı şirketin şirket yönetiminde olmayan hissedarları ve şirket alacaklıları bakımından bu kimselerin şirketin bağımsız karar alabileceğine dair olan inançları sarsılmış olur ve bu durum tehlike yaratabilir⁹². Zira bu kimselerin şirketin bağımsız kararlar alabileceğine olan inançları tehlikeye girmektedir⁹³. Şu bir gerçek ki, ülkemiz dahil çağdaş ekonomilerde ekonomik yaşamın gerekliliği olarak şirketler, özellikle de anonim şirketler, çok geniş ölçüde ve çeşitli şekillerde birbirine bağlanmakta, bu yolla şirketler arasında hakimiyet, kontrol, etki ve bağlılık ilişkileri ortaya çıkmaktadır⁹⁴. Artık hukuken bağımsız ancak ekonomik yönden hâkim şirkete bağımlı olan bağlı şirketler kavramı ortaya çıkmıştır⁹⁵. Bu fiili durum bağlı şirketin kendi kararlarını serbestçe almasını engellemektedir⁹⁶. Bağlı şirket esasen pratikte hâkim şirketin talimatları doğrultusunda yönetilmektedir⁹⁷. Aslında hukuken bağımsız olan bağlı şirketler topluluk içinde tek elden yönetilmekte, bağlı şirket yöneticileri

⁸⁷ Blumberg (n 57) 606.

⁸⁸ Ibid 606 – 607.

⁸⁹ Eminoğlu, İnceleme, (n 14) 18.

⁹⁰ Aytaç, *Konzernrecht* (n 7) 9; Özsu (n 61) 27.

⁹¹ Aker (n 8) 153.

⁹² Aytaç, *Konzernrecht* (n 7) 9.

⁹³ Ibid.

⁹⁴ Pulaşlı (n 8) 479; Özsu (n 61) 29.

⁹⁵ Özsu (n 61) 29.

⁹⁶ Pulaşlı (n 8) 479.

⁹⁷ Özsu (n 61) 29.

de tek elden belirlenen politikaları uygulamaktadır⁹⁸.

Tek elden konzernin yönetimi ile her bir şirketin ekonomik çıkarları da aynı doğrultuda olmayabilir⁹⁹. Özellikle bir başka şirketin çoğunluk payını alarak iştirak ile ortaya çıkan bağlı işletmelerde, iştirak eden işletmenin iştirak edilen işletmeyi yönetme yetkisini kullanırken, onun kendi çıkarı ile bağlı şirket haline gelen şirketin çıkarının paralel ilerleyememe tehlikesi ortaya çıkabilir¹⁰⁰. Bu şekilde konsantrasyon gereği kendi menfaatini dahi en iyi şekilde veya bazen hiç yerine getiremeyen bir şirket veya işletme kendi azınlık pay sahibinin haklarını nasıl verecektir?

Pozitif hukukta bunların birer yaptırımı olmalıdır¹⁰¹. Daha doğru bir anlatımla, topluluk hâkiminin kendi menfaatine ancak bağlı şirketleri aleyhine talimatları neticesinde bağlı şirketlerin zarara uğramaları halinde, bu zararlardan topluluk hâkiminin sorumluluğuna gidilebilmesine ve hâkim ile bağlı şirketler arasındaki ilişkileri düzenleyecek pozitif hukukta kurallara ihtiyaç bulunduğu açıktır¹⁰². Anlatılan bu uyumsuzlukları gören hukuk düzenleri harekete geçmiş ve şirketler hukukunu buna uygun düzenlemişlerdir¹⁰³. Yukarıda açıklandığı üzere tüzel kişilerin hukuki bağımsızlığı ilkesinin yetersizliği nedeniyle Türk mevzuatında da diğer çağdaş hukuk sistemlerinde olduğu gibi yeni düzenlemeler yapılmıştır¹⁰⁴. Geleneksel şirketler hukuku her bir şirketi ayrı ayrı olarak konusu saymakta ve temel hukuki birim olarak ele almaktadır. Bu anlayışın artık çağdaş hukuk ilminin tüm ihtiyaçlarına yeterli gelmediği belirtilmektedir¹⁰⁵. Gerçekten de yukarıda sayılan mahsurlar dikkate alınınca, şirketler hukukunun bu ekonomik realiteye gözünü kapamaması, özellikle azınlık hisse sahipleri, şirket yönetiminde olmayan hisse sahipleri ve şirket alacaklıları gibi menfaat sahiplerinin menfaatleri ile şirket yönetim gücü ve sorumluluğunu uyumlaştırması ve hukuken bağımsız bir şirketin diğer bir şirkete bağlı olmasının yarattığı diğer sorunları çözmesi beklenmektedir¹⁰⁶. Bu gelişmeler ışığında aşağıda değineceğimiz gibi bağlı şirket, bağlı şirketin diğer pay sahipleri ve alacaklılarının hakim şirket karşısında menfaatlerinin korunması ihtiyacına karşılık modern hukuk sistemleri çeşitli koruyucu tedbirler getirmiştir¹⁰⁷.

⁹⁸ Bozkurt (n 78) 644.

⁹⁹ Aytaç, *Konzernrecht* (n 7) 9.

¹⁰⁰ Emmerich und Habersack (n 30) Einl. Rn. 1.

¹⁰¹ Aker (n 8) 153.

¹⁰² Bozkurt (n 78) 644.

¹⁰³ Yılmaz (n 31) 136.

¹⁰⁴ Özsu (n 61) 28.

¹⁰⁵ Blumberg (n 57) 605.

¹⁰⁶ Aytaç, *Konzernrecht* (n 7) 9.

¹⁰⁷ Özsu (n 61) 33.

D. Gruplaşma Gerçeği Karşısında Ulusal Şirketler Hukuku Düzenlemeleri

Yukarıda dile getirilen mahsurlar karşısında çözüm yaratan öncü ülke Almanya’dır¹⁰⁸. Almanya’da ilk düzenleme 1937 tarihli Paylı Ortaklıklar Kanunu’nda (*Aktiengesetz*) tek bir madde (§ 15) ile yapılmıştır¹⁰⁹. Ancak bu düzenleme yeterli değildi¹¹⁰. Almanya’da geniş anlamda ve kapsamlı ilk müstakil şirketler topluluğu kuralları 1965 tarihli Paylı Ortaklıklar Kanunu (POK)’nda 56 madde ile (§ 15 – 22, § 291 – 338) düzenlenmiştir¹¹¹. Almanya dünyada şirketler topluluğu hukuku alanında ilk kanunlaştırma hareketini yapan ülkedir¹¹².

POK § 15 bağlı işletmeler kavramını tarif etmektedir¹¹³. Konzern, § 15’de bağlı işletmeler kavramı içinde sayılmıştır. Diğer bir anlatımla Alman hukukunda konzern kavramı ve yapısal özellikleri “bağlı işletmeler” başlığı altında düzenleme konusu yapılmıştır¹¹⁴. Bağlı işletmeler konzern bakımından üst kavram olarak düzenlenmiştir¹¹⁵. Bununla birlikte Alman öğretisinde “bağlı işletmeler hukuku” ifadesinden ziyade “konzern hukuku” ifadesinin sıklıkla kullanıldığı belirtilmektedir¹¹⁶. POK, konzerni ayrı bir hükümlerle § 18’de düzenlemiştir. Bu hükümlerde konzern tarif edilmiş ve konzernin nasıl meydana geldiği düzenlenmiştir. POK § 15 – 22 maddeleri arasında konzern - şirketler topluluğu bakımından genel hükümleri düzenlemektedir¹¹⁷.

POK’nun 3. kitabı (§ 291 – 338) ise konzern - şirketler topluluğu hakkında özel hükümleri düzenlemektedir¹¹⁸. POK § 291 – 338 hükümleri bağlı şirket alacaklıları ve hissedarlarını korumak üzere düzenlenmiştir¹¹⁹. Belirtmek gerekir ki bu hükümlerle yapılan düzenlemeler neticesinde, çeşitli konzern türleri düzenlenmiş ve bu bakımdan ekonomik ve hukuki bağımsızlık

¹⁰⁸ Poroy, (Tekinalp) ve Çamoğlu, *Ortaklıklar Hukuku II* (n 4) 680; Aytaç, Bağlı İşletmeler (n 3) 101; Bozkurt (n 78) 644.

¹⁰⁹ Aytaç, Bağlı İşletmeler (n 3) 101; Yılmaz (n 31) 121. 1937 tarihli Paylı Ortaklıklar Kanunu’da konzern hakkında ayrıntılı düzenlemeden kaçınıldığı hakkında bkz. Boyacıoğlu (n 2) 79.

¹¹⁰ Aytaç, *Konzernrecht* (n 7) 9.

¹¹¹ Peter Böckli, *Schweizer Aktienrecht*, (4. Auflage, Schulthess, Zürich –Basel -Genf 2009) 1179; Aytaç, Bağlı İşletmeler (n 3) 101; Yılmaz (n 31) 136; Boyacıoğlu (n 2) 81; Aytaç, *Konzernrecht* (n 7) 9.

¹¹² Aytaç, *Konzernrecht* (n 7) 9 ve 12.

¹¹³ Emmerich und Habersack (n 30) § 15 Rn. 1.

¹¹⁴ Eminoğlu, *İnceleme*, (n 14) 12; Bozkurt (n 78) 644 - 645.

¹¹⁵ Pulaşlı (n 8) 482.

¹¹⁶ Emmerich und Habersack (n 30) § 15 Rn. 1.

¹¹⁷ Emmerich und Habersack (n 30) Einl. Rn. 2 ve § 15 Rn. 1.

¹¹⁸ *Ibid* Einl. Rn. 1 ve § 15 Rn. 1.

¹¹⁹ *Ibid* Einl. Rn. 1. Teorik olarak Alman hukukunda esas olarak Konzern hukukunun, şirket alacaklıları ve dışarıda kalmış hissedarların korunması anlamında sunulduğu hakkında eleştirel bir bakış için bkz. Nobel (n 24) 330.

unsurunun egemen olduğu (bağlı olmama anlayışı üzerine kurulu) (sermaye) şirketler(i) hukuku değişikliğe uğramıştır¹²⁰.

İfade etmek gerekir ki, Alman konzern düzenlemesi hakkında da eleştiriler bulunmaktadır. Örneğin Aytaç¹²¹, 1965 POK kanunlaştırma hareketi ve gelen düzenlemenin, özellikle Alman konzern hukukunun korunmuş olmasına rağmen, genel olarak oldukça komplike ve belirsiz hukuki kavramlara sahip olduğu, bazen açık olmayan ve karışık bir yolun esas alındığının görüldüğü eleştirisini yapmıştır.

Almanya’yı bazı Avrupa ülkeleri kısmen, bazıları ise tamamen örnek olarak yasal düzenlemeler yapmışlardır¹²². Yine Avrupa Birliği (AB) 7. Yönergesi’nde¹²³ bu durum dikkate alınarak hükümler sevk edilmiştir. Ayrıca AB’nin şirketler topluluğuna ilişkin geri çekilmiş bulunan 9. Yönergesi’nin¹²⁴ ele alınıp yeni bir anlayışla düzenlenmesini sağlamak amacıyla “Avrupa İçin Şirketler Topluluğu Hukuku” projesi üzerinde çalışmak üzere bir Avrupa Forumu (*Forum Europaeum*) oluşturulmuştur. Bu forum bir rapor yayınlamıştır. Yayımlanan rapor, şirketler topluluğu hukukunun çeşitli sorunlarına ilişkin olarak topluluk kavramı, şeffaflık, özel denetim, azlığın paylarını satın alma zorunluğu, pay sahibinin şirketten çıkarılması ve şirketten çıkma hakkı, hâkim şirketin krizdeki sorumlulukları ve güvenden doğan sorumluluk sorunları hakkındadır¹²⁵. Özellikle büyük konzernler bakımından “uluslararası nitelik” bir özellik olarak ortaya çıkmakta olduğundan, konzern hukukunun aynı zamanda uluslararası hukuk altında da incelenmesi söz konusudur¹²⁶. AB yönergeleri bunu doğrulamaktadır.

İsviçre hukukunun konzern hukuku hakkında tercihinin İngiliz hukukunda olduğu gibi Alman modeli olmadığı belirtilmektedir¹²⁷. İsviçre hukuku Alman hukukundan farklı olarak konzern türleri ve hükümlerini etraflıca ele almamış¹²⁸, sadece bazı mali durumlara ilişkin - bilanço hukukuna göre ve

¹²⁰ Emmerich und Habersack (n 30) Einl. Rn. 1.

¹²¹ Aytaç, *Konzernrecht* (n 7) 10.

¹²² Poroy, (Tekinalp) ve Çamoğlu, *Ortaklıklar Hukuku II* (n 4) 680. Bkz. TTK Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu, (I-324), Dönem; 23, Yasama Yılı:2, S. Sayısı: 96, s. 134, <https://www.5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss96.pdf>. (e.t. 06.01.2022).

¹²³ *Seventh Council Directive 83/349/EEC of 13 June 1983 based on the Article 54 (3) (g) of the Treaty on consolidated accounts* (Konsolide Hesaplar Antlaşması 54.3.g. maddesine dayanan Avrupa Ekonomik Topluluğu 7. Konsül Yönergesi).

¹²⁴ Bu yönergenin geri çekilmesiyle AB seviyesinde konzern hukuku yaratma çabalarının durgunluğa girdiği ifade edilmektedir. Bkz. Nobel (n 24) 332.

¹²⁵ TTK Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu, (n 122) Genel Gereğe para. 96 35 - 36.

¹²⁶ Nobel (n 24) 331.

¹²⁷ Ibid 332.

¹²⁸ İsviçre konzern hukuku alanında yapılan çalışma neticesinde konzern hukuku alanında ayrıntılı bir çalışmaya gerek bulunmadığı, münferit konular hakkında kurallar getirilmesinin yeterli olduğuna karar verilmiş, özellikle çok ayrıntılı konzern çalışmasının çok uluslu

kamunun aydınlatılması hakkında hükümler (İsviçre Borçlar Kanunu md. 663e – 663g) ile karşılıklı katımlara dâhil bir hüküm (md. 659b) sevk etmişti¹²⁹. Bu bakımdan İsviçre hukukunda Alman hukukunda olduğu gibi müstakil konzern kuralları bulunmamaktadır¹³⁰. Haliyle İsviçre’de yeknesak ve resmi anlamda pozitif bir “konzern hukuku” ve “konzern tanımı” olmadığını da söyleyebiliriz¹³¹.

Belirtmemiz gerekir ki İsviçre Borçlar Kanunu (*Obligationenrecht* (OR)) 663 e¹³² vd. maddeleri 1991 tarihli Sermaye Hukuku revizyonu sırasında İsviçre Hukuku’na ilk defa konsolide hesapların¹³³ OR’ye dahil olması ile ortaya çıkmıştır¹³⁴. Haliyle denilebilir ki, İsviçre Hukuku’nda konzern, konsolide hesapları hazırlama ödevini yerine getirmek dolayısıyla ortaya konulmuştur¹³⁵. Zira OR 663e hükmü konzern konsolide finansal raporlaması hakkında kural koymaktaydı¹³⁶. OR madde 663e – 663g, 1 Ocak 2013 itibarıyla yürürlüğe giren Finansal Raporlama Hukuku¹³⁷ revizyonu ile yürürlükten kaldırılmıştır¹³⁸. Bu revizyon ile OR’de yeni olarak madde 957 vd.¹³⁹ hükümleri düzenlenmiştir. Konzern konsolide finansal raporlamaya ilişkin yeni hükümler 963 – 963b

İsviçre konzernlerine sorun yaratabileceği endişesi ve eğer daha kapsamlı ve ayrıntılı düzenleme olursa bunun diğer ülkeler seviyesinin de ötesine taşıyacağı görüşü bu anlayışta etkili olmuştur. Bu konu hakkında bkz. Boyacıoğlu (n 2) 86.

¹²⁹ Barlas (n 36) 211; Boyacıoğlu (n 2) 85.

¹³⁰ Böckli (n 111) 1179; Pulaşlı (n 8) 482.

¹³¹ von der Crone (n 23) 793; Nobel (n 24) 331; Pulaşlı (n 8) 485.

¹³² Bu hüküm 3 fıkradan oluşmaktaydı. İlk fıkra hâkim şirketin konsolide yıllık hesaplama yapmasını şart koşarken, ikinci fıkra küçük şirketleri bundan istisna tutmakta, son fıkra da ise ikinci fıkradaki ortaya konulan istisnayı belirli hallerde sınırlamaktaydı. Kar dağıtımını ise konsolide hesaplara göre değil, her bir şirketin kendi bilançosuna göre olurdu. Fiktif bir hukuki birlik varsayımına dayalı konsolide hesaplama ve raporlama olsa bile, kural olarak finansal sorumluluk her bir şirket içi ayrı ayrı olur. Belirli şartlar altında istisnası olabilir (Bkz. BGE 120 II 331 – Swiss Air kararı). Bkz. ayrıca Heinrich Honsell, Nedim Peter Vogt und Rolf Watter (Hrsg), *Basler Kommentar, Obligationenrecht II (Art 530 – 964 OR)*, (4. Auflage, Helbing Lichtenhahn Verlag, Basel, 2012) Art. 663e N 1, 1a ve 1b (BSK OR II-Bearbeiter/in).

¹³³ Konsolide hesaplar: Topluluğu oluşturan her bir şirketin kendine ait finansal raporların düzeltilmiş özet yıllık topluluk mali tablolarıdır. Bu mali tablolar esasen konzernin yönetiminin ihtiyaç duyduğu bilginin sağlanmasına hizmet eder. Bkz. Heinrich Honsell (Hrsg), *OR (Kurzkomentar)*, (Helbing Lichtenhahn Verlag, Basel 2014) Art. 957 N 2 (KUKO OR- Bearbeiter/in).

¹³⁴ von der Crone (n 23) 793.

¹³⁵ Nobel (n 24) 329.

¹³⁶ BSK OR II-Bearbeiter/in (n 132) Art. 663e N 1.

¹³⁷ Ziff. I 1 des BG vom 23. Dez. 2011 (*Rechnungslegungsrecht*) (AS 2012 6679; BBl 2008 1589).

¹³⁸ von der Crone (n 23) 794.

¹³⁹ Ziff. I 2 des BG vom 23. Dez. 2011 (*Rechnungslegungsrecht*), (AS 2012 6679; BBl 2008 1589) 01 Ocak 2013’ten itibaren yürürlüktedir.

hükümleri arasında yer almakta olup, bu hükümler de 1.1.2016 itibarıyla yürürlüğe girmiştir¹⁴⁰. İsviçre hukukunda kamuyu aydınlatma ve birleşme devralma hukuku bakımından konzern bir grup birimi olarak ele alınmaktadır¹⁴¹.

Konsolide raporlar konzernler bakımından önem arz etmektedir. Konsolide rapor ile faaliyetleri başka bağımsız bir şirket dış kaynağı kullanılarak gerçekleştirilmiş olsa bile bir şirketin mal varlığı ve gelirleri hakkında güvenilir bir kavrayış elde edilebilmesi amaçlanmaktadır¹⁴². İsviçre hukukunda her ne kadar doğrudan Türk ve Alman hukuklarında olduğu gibi konzern/şirketler topluluğu bütünsel anlamda hukuki olarak düzenlenmemişse de, konzernin ne olduğu ve ne anlama geldiği önemlidir. Zira konsolide raporlama ve konsolide rapor hazırlama görevi bir konzernin varlığına bağlıdır¹⁴³.

Tüm bu gelişmeleri göz önüne alan Türk kanun koyucusu da 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu¹⁴⁴ (TTK) madde (md.) 195 - 209 hükümleri arasında ilk defa bu yeni düzene uygun hükümler sevk etmiş, konuyu müstakil ve etraflıca ele almıştır¹⁴⁵. Madde 195 ile hâkim ve bağlı şirket başlığı altında şirketler topluluğunun kuruluşu, çeşitleri, hâkim ve bağlı şirketler, doğrudan ve dolaylı hâkimiyet, kontrol ve hâkimiyet unsurları anlatılmış, md. 196 pay ve oy oranlarının hesaplanması, md. 197 karşılıklı iştirak hali tarif edilmiş, md. 198 ile hangi hallerde bildirim ve tescilin gerektiği, md. 199 ile bağlı ve hâkim şirket raporlamaları, md. 200 ile bağlı şirket hakkında bilgi alma hakkı, md. 201 ile hakların hangi halde donduğu, md. 202 ile hâkim şirketin hâkimiyetini hukuka aykırı kullanması halinde sorumluluğu, md. 203 ile tam hâkimiyetin hangi halde olduğu ve sonuçları, md. 204 ile tam hâkimiyet halinde istisna halini, md. 205 ile bağlı şirket organlarının md. 203 ve 204 uyarınca hâkim şirketin talimatına uymaları halinde sorumsuzluğunu, md. 206 şirket alacaklılarının haklarını, md. 207 şirketler topluluğunda öz denetimi, md. 208 hâkim şirketin azınlığın hissesini kanun gereği hangi hallerde satın alma hakkı olduğunu ve son olarak hukukumuzda yeni bir anlayış olarak md. 209 ile de İsviçre Federal Mahkemesinin Wibrü/Swissair kararı (BGE 120 II 331) ile kabul edilen şirketler topluluğunun (konzern'in) toplumda veya tüketicide yarattığı güvenden doğan sorumluluğu düzenlemektedir.

Yeni düzenleme ile ana ve yavru ortaklıklar arasındaki ilişkiler, şeffaflık, hesap verilebilirlik ve menfaat dengesi temelinde kurallara bağlanmış,

¹⁴⁰ KUKO OR II-Bearbeiter/in (n 133) Art. 957 N 1.

¹⁴¹ Nobel (n 24) 329.

¹⁴² BSK OR II-Bearbeiter/in (n 132) Art. 663e N 2.

¹⁴³ Ibid Art. 663e N 4.

¹⁴⁴ RG. 14.02.2011, S. 27846.

¹⁴⁵ Türk kanun koyucusunun kanuni düzenleme yapmadan, tüzel kişilik perdesinin kaldırılması, fiili organ, güven sorumluluğu ve dürüstlük kuralı gibi genel hukuk ile de çözüme gidebileceği hakkında bkz. Eminoğlu, Konzern (n 2) 14.

kanunumuzda kısmen Alman Paylı Ortaklıklar Kanunu’ndan esinlenen, *Forum European*’ın bu konudaki görüşlerinden de yararlanan bu hükümlerle, yeni pay sahipliği, özellikle dava hakları getirilmiş ve yeni sorumluluk halleri öngörülmüştür¹⁴⁶. Şirketlerin hukuki ve ekonomik bağımsızlığı unsuru temelinde düzenlemelere sahip Türk şirketler hukuku da Alman şirketler hukukunda olduğu gibi, bağımlı/bağlı olma unsuru üzerine kurulu şirketler topluluğu hükümleri ile değişikliğe uğramıştır.

II. KONZERN

Konsantrasyon formları içerisinde en önemli ve yaygın olanının “konzern” olduğu ifade edilmektedir¹⁴⁷. Konzernlerin organizasyonel anlamda yabancı ülkelerdeki durumlara en iyi uyum sağlayan oluşumlar olduğu, bazen de vergisel açıdan şubeleşme bakımından tercih edilmekte oldukları belirtilmektedir¹⁴⁸. Özellikle yoğunlaşma hareketlerinde şirketlerin en azından hukuken bağımsız kalmaları isteniyorsa, konzern arzu edilen bir alternatif olarak ortaya çıkmıştır¹⁴⁹. Günümüzde konzernler küresel anlamda o kadar yaygındır ki, dünya ekonomisinin önemli bir bölümünün onların (özellikle sımıraşan konzernlerin) elinde olduğu ifade edilmektedir¹⁵⁰.

Alman hukukunda “şirketler topluluğu” kavramının karşılığı olarak¹⁵¹ “konzern” kavramı kullanılmakta olup, konzern (*concern*) birbirinden ayrı şeyleri birbirine (katıp) karıştırmak anlamına gelen latince “*concernere*” kelimesinden ileri gelmektedir¹⁵².

Konzernlerin yararları aşağıdaki şekilde maddeler halinde sayılmaktadır¹⁵³.

1-) Hızlı büyüme sağlar.

2-) Konzern içindeki şirketler ayrı birer tüzel kişilik olduklarından, bir şirketin ekonomik acz içinde olması grubu doğrudan etkilemez. Oysa şirket konzern meydana getirilmeden, bir işi ayrı bir şirket ile değil de, içinde bir departman olarak yürütmek isterse, işin bozulması halinde ekonomik risk doğrudan şirkete ait olup, şirketi acz içinde bırakabilir.

¹⁴⁶ TTK Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu, (n 122) Genel Gerekeçe, para. 115 41.

¹⁴⁷ Aytaç, Bağlı İşletmeler (n 3) 98; Eminoğlu, Konzern (n 2) 1. Terminoloji bakımından Alman ve İsviçre hukuku’nda hem öğreti, hem yasal metinler ve hem de mahkeme içtihatlarında bir birlik olmadığı hakkında bkz. Boyacıoğlu (n 2) 7 – 16. Biz çalışmamızda “Konzern” ifadesini Türk hukukunda yer bulan “Şirketler Topluluğu” ifadesine karşılık olarak ve karşılaştırma yapmak maksadıyla kullanmayı uygun gördük.

¹⁴⁸ Nobel (n 24) 331.

¹⁴⁹ Aytaç, Bağlı İşletmeler (n 3) 98.

¹⁵⁰ Böckli (n 111) 1180.

¹⁵¹ Bkz. Eminoğlu, İnceleme, (n 14) 12 ve dpn. 1.

¹⁵² Cahn and Donald (n 58) 678.

¹⁵³ Ibid 679 – 680.

3-) Konzern sayesinde hâkim şirket nispeten az bir sermaye ile diğer şirketleri kontrol edebilmektedir. Örneğin büyük bir şirketin %50,1’ine hâkim olan şirket etkili olarak bu şirketi kontrol edebilmektedir. Böylece hâkim şirket ilgili şirketin yarattığı işe ulaşmak için gereken toplam sermayenin daha azı ile tüm işi kontrol edebilecek hale gelmektedir.

4-) Hiyerarşiyi ortadan kaldırmak suretiyle hızlı kararlar alınabilmekte, hâkim şirketin uzun dönem hedeflere yoğunlaşmasına imkân sağlanmakta, günlük işleri yerine getirmekten ziyade toplam operasyonların denetlenmesine yoğunlaşmaktadır.

5-) Yöneticiler büyük bir şirketin orta seviyede yöneticileri olmak yerine grubun içindeki bir şirketin üst düzey yöneticisi olabilmekte ve bu da yönetsel açıdan teşvik olmaktadır.

6-) Bağlı şirketlerin gruba entegrasyonu ile, özellikle bağlı şirketin adı şirkette kalmakta ve böylece yabancı pazara giriş kolaylaşmaktadır (oysa hâkim şirket grubu oluşturmasaydı, ilgili pazarda yerli bir şirket adıyla değil de, kendi ismi ile ama yabancı şirketin bir şubesi olarak pazara girecek, bu da müşteri ve tüketicilerde yerel şirket yerine yabancı şirket algısını oluşturacaktır).

Konzern, kısaca bir veya daha fazla şirketin oy çoğunluğunu elde ederek veya başka bir şekilde tek elden bir şirketin kontrolüne girmesidir¹⁵⁴. Konzern ana şirket ve onun çoğunluğuna sahip yavru şirket ile birlikte oluşan müteşebbis bir birlik (*unternehmerische Einheit*) olarak görülmektedir¹⁵⁵. Konzern, müteşebbis bir ekonomik birlik yaratmak amacı ile birkaç bağımsız hukuki varlığa sahip şirketin (bağımlı - yavru şirketler) etkili bir şekilde hâkim şirkete (ana şirket) bağlanması olarak tarif edilmektedir¹⁵⁶. Diğer bir tanıma göre de konzern, en az iki bağımsız işletmenin ekonomik olarak tek bir yönetim altında ekonomik bir birlik oluşturmasıdır¹⁵⁷. Örneğin İsviçre Banka Denetim Hukuku bakımından banka grupları (konzernleri) (*Bankkonzerns*) ekonomik bir birlik olarak ele alınmakta ve kabul edilmektedir¹⁵⁸.

Konzernde bir işletmenin bir başka işletmenin iç karar alma mekanizmasına etki edecek şekilde yönetiminde etkinliğe sahip olması söz konusudur¹⁵⁹. Konzern, işletmelerin rekabet halinde olduğu pazar ile işletmenin, işletmesel bir yönetim altında oluşturduğu bir ekonomik birlik şeklinde bir birleşme/füzyon olarak görülmektedir¹⁶⁰.

¹⁵⁴ BSK OR II-Bearbeiter/in (n 132) Art. 663e N 4.

¹⁵⁵ Nobel (n 24) 330.

¹⁵⁶ Böckli (n 111) 1180; Pulaşlı (n 8) 481; Bilgili ve Demirkapı (n 47) 100.

¹⁵⁷ Keki (n 6) 1.

¹⁵⁸ Nobel (n 24) 330.

¹⁵⁹ Özsunay (n 9) 7.

¹⁶⁰ Keki (n 6) 1.

Konzern kavramında hiyerarşik bir bağımlılık prensibi, sermaye ve iş gücünü kullanarak pazarlanabilir hizmetler sunmak gibi işletmesel amaçlı olarak bir birlik oluşturmak, belirgin faktörler olarak görülmektedir¹⁶¹. POK § 18’de konzern ve konzern işletmesi tanımlanmıştır¹⁶². Hükme göre bir hâkim ve bir veya birden çok bağlı işletme, tek elden yönetim altında konzern ve konzern işletmesini oluşturur.

Konzern kısaca, birkaç hukuken bağımsız işletmenin ortak/tek elden yönetim altında toplanmasıdır¹⁶³. Konzernin unsurları olarak birden fazla işletme, işletmelerin hukuki bağımsızlıklarını devam ettirmesi, ekonomik birlik, tek elden (birlikte) sevk ve idare sayılmaktadır¹⁶⁴.

İsviçre hukukunda yukarıda değindiğimiz gibi Alman hukukunda olduğu gibi yeknesak konzern kuralları ve tanımı bulunmamaktadır. Bununla birlikte İsviçre öğretisinin farklı konzern oluşumları olabileceğine bakmadan konzerni bir kurum olarak ifade etmeye çalışmakta olduğu dile getirilmektedir¹⁶⁵. Yürürlükten kalan İsviçre Borçlar Kanunu (OR) madde 663e baz alınarak öğretilerdeki ortak tanıma göre konzern; tek elden yönetim altında hukuki olarak bağımsız birkaç tüzel kişiliğin bir araya gelmesi olarak tarif edilmekteydi¹⁶⁶.

Almanya, Avusturya, Hollanda ve İsviçre’de “konzern” ifadesi hâkimken¹⁶⁷, İngiltere, Fransa, İspanya ve İtalya’da konzern yerine “grup/topluluk”; Amerika Birleşik Devletleri’nde ise “bağlı şirketler/bağlı topluluk (*affiliated company/affiliated group*)” sözcükleri kullanılmaktadır¹⁶⁸.

Von der Crone¹⁶⁹ konzernlerin literatürde grubun belirli karakteristik özelliklerine göre çeşitli ayrımlara tabi tutulduğunu ifade etmektedir. İlk ayırım hâkimiyet ilişkisine göre yapılmaktadır. Bu ayrıma göre sözleşmeye dayalı ve iştirake dayalı konzernler bulunur. Sözleşmeye dayalı konzernlerde hâkimiyet ve kontrol unsurları sözleşmeyle oluşturulur. Sözleşmenin tarafları hukuki bağımsızlıklarını, yani tüzel kişiliklerini korumakla birlikte ekonomik açıdan

¹⁶¹ Böckli (n 111) 1180.

¹⁶² Uwe Hüffer und Jens Koch, *Hüffer Aktiengesetz*, (Beck’sche Kurz Kommentare Band 53, 11. Auflage, C.H. Beck, München, 2014) § 18, Rn. 1.

¹⁶³ Ibid.

¹⁶⁴ Aytaç, Bağlı İşletmeler (n 3) 98; Barlas (n 36) 208; Yılmaz (n 31) 127; Bilgili ve Demirkapı (n 47)s. 100.

¹⁶⁵ von der Crone (n 23) 793.

¹⁶⁶ von der Crone (n 23) 793; BSK OR II-Bearbeiter/in (n 132) Art. 663e N 4.

¹⁶⁷ Ünal Tekinalp, ‘Türk Ticaret Kanunu Tasarısının Şirketler Topluluğu’na İlişkin Düzenlenmesinde Kontrol İlkesi’, (Prof. Dr. Hüseyin Hatemi’ye Armağan, C. II, İstanbul 2009) 1543, 1543. Bkz. ayrıca Eminoğlu, İnceleme, (n 14) 12 ve dpn. 1.

¹⁶⁸ TTK Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu, (n 122) 134.

¹⁶⁹ Bu paragraftaki açıklamalar için bkz. von der Crone (n 23) 797 – 798. Ayrıca konzernin özelliklerine göre diğer konzern ayrımları için bkz. von der Crone (n 23) 798.

bir birlik haline gelmektedir¹⁷⁰. İştirake dayalı konzernlerde hâkimiyet genel kuruldaki oyların çoğunluğunu elde ederek sağlanır. Bu son durum İsviçre’de en yaygın olan yöntemdir. Dahası konzernler hiyerarşik yapılanmaya göre de ayrıma tabi tutulabilirler. Bu ayrıma göre konzernler ise bağlı konzern şeklinde veya eş düzey konzern şeklinde meydana gelirler. Bağlı konzern tipinde ana şirket ve bir veya daha fazla yavru şirketi hâkimiyeti altında tutmaktadır. Buna karşılık eş düzey konzernde konzerni oluşturan şirketler örneğin kooperatiflerde olduğu gibi ortak menfaati gerçekleştirmek üzere bir araya gelir ve ortak olarak tek elden yönetim altına girerler.

Konzern oluşturan şirketler arasında özellikle bağımlı olan şirketin ortakları, alacaklıları ve çalışanları bakımından, hâkim şirketin kötüye kullanım ihtimali hesaba katılınca, bir konzern anayasası ve koruma mekanizması yaratılması ihtiyacı doğmaktadır¹⁷¹. Konzern hukuku da bu anda devreye girmektedir. Konzern hukuku, hâkim şirket bağımlı şirket ilişkisine has oluşabilen risk ve çıkar çatışmalarına dayanan koruyucu bazı hükümler, örneğin hâkim şirketin yönetim gücünün sınırlanması ve özellikle hâkim şirketin bağımlı şirkete olan sorumluluğu ve zararının karşılanmasına dair hükümler sevk etmiştir¹⁷².

Alman hukukunda POK § 18’de bağlı (bağlılık/tabilik ilişkisine dayanan) ve eşit (aynı düzen/eş düzey) olmak üzere iki tür konzern düzenlenmiştir¹⁷³. Bağlılık ilişkisine dayanan konzern Türk hukukunda ‘şirketler topluluğu’ kavramı altında düzenlenmiştir. Aynı düzen konzernleri ise Türk hukukunda düzenlenmemiştir. Bu iki tür konzern arasında ayırım yapılmalıdır¹⁷⁴.

Bağlılık ilişkisine dayanan konzernde bir veya birden çok işletme biri diğerine hâkim olmak üzere, yani hâkim ve bağlı işletmeler, tek/merkezi sevk ve yönetim altında toplanmıştır¹⁷⁵. Bu konzern türünün uygulamada esas olan olduğu ifade edilmektedir¹⁷⁶. Aynı düzen / eş düzey konzernde ise birden çok işletme bir diğerine hâkim olmaksızın, yani bağımlılık unsuru bulunmaksızın, tek elden yönetim altındadır¹⁷⁷.

¹⁷⁰ Mehmet Çelebi Can, *Hakimiyet Sözleşmesi*, Anonim Şirketlerden Oluşan Şirketler Topluluğu Bakımından, (1. Basım, Adalet Yayınevi, Ankara 2020) 21.

¹⁷¹ Eminoğlu, Konzern (n 2) 1 - 2.

¹⁷² Ibid 2.

¹⁷³ Poroy, (Tekinalp) ve Çamoğlu, *Ortaklıklar Hukuku II* (n 4) 688; Aytaç, Bağlı İşletmeler (n 3) 108; Barlas (n 36) 211; Pulaşlı (n 8) 483; Yılmaz (n 31) 145.

¹⁷⁴ Hüffer und Koch (n 162) § 18, Rn. 2.

¹⁷⁵ Poroy, (Tekinalp) ve Çamoğlu, *Ortaklıklar Hukuku II* (n 4) 688; Hüffer und Koch (n 162) § 18, Rn. 2; Yılmaz (n 31) 145.

¹⁷⁶ Hüffer und Koch (n 162) § 18, Rn. 2.

¹⁷⁷ Poroy, (Tekinalp) ve Çamoğlu, *Ortaklıklar Hukuku II* (n 4) 688; Hüffer und Koch (n 162) § 18, Rn. 2; Barlas (n 36) 215; Yılmaz (n 31) 145 - 146.

Eş düzey konzernler de sözleşmeye dayanarak veya fiili olarak meydana gelebilirlerse de, bu kavramlar bağlı konzernlerdekinden farklı anlamlara gelir¹⁷⁸. Aynı düzen / eş düzey konzern hukuki niteliği itibarı ile bağlı (bağlılık/tabilik ilişkisine dayanan) konzernden farklı olarak, bir adi ortaklıktır¹⁷⁹.

Bağlı (bağlılık/tabilik ilişkisine dayanan) konzernler kaynağına göre¹⁸⁰ hâkimiyet sözleşmesine¹⁸¹ dayanan sözleşme konzernleri (POK § 291 - 310)¹⁸² ve fiili konzernler (POK § 311 – 318) olmak üzere iki türdür¹⁸³. Hâkimiyet sözleşmesine dayanan sözleşme konzernleri de fiili konzernler gibi bağlılık ilişkisine dayanır. Bağlı şirket, hâkimiyet sözleşmesinin belirlediği ve yarattığı bağlılık ilişkisi nedeniyle karar verme serbestliğini kaybetmektedir¹⁸⁴. Alman POK § 319’da ise ayrı bir tür olarak bütünleşme yoluyla ortaya çıkan konzern (bütünleşme konzerni) (*Eingliederungskonzern*) düzenlenmiştir¹⁸⁵. O halde Alman Hukuku’nda Türk Hukuku’ndan farklı olarak bağlı konzernler üç tür olabilir. Bunlar sözleşme konzernleri, bütünleşme konzernleri ve fiili konzernlerdir¹⁸⁶. Bütünleşme konzerninde hukuki olarak kabul edilen yönetim gücü ana şirkettir¹⁸⁷. Bütünleşme tüm hisselerin toplandığı ana şirket veya çoğunluk görüşü ile alınan kararlarla sağlanmaktadır¹⁸⁸.

Şirketlerin karşılıklı entegrasyonunun derecesi ve yapısı grubun oluşumunun altında yatan motivasyona bağlı olup, bu motivasyon organizasyonel bir model olarak konzern oluşumlarının hukuki tanımını farklı hale getirecektir¹⁸⁹.

Konzernlerin ekonomik hayatta sıkı veya gevşek formlarına rastlanabilmektedir¹⁹⁰. Her iki form da ekonomik hayatta çeşitli şekillerde olabilir ve yarattıkları hukuki sonuçlar da farklı olur. Sıkı formlarda hâkim şirket, bağlı şirketlerin yönetimini en önemli finansal ve yönetsel güçlerini de ele alarak, tam olarak kontrol eder. Bu tip konzernlerde bağlı şirketlerde üçüncü bir hissedar ya bulunmaz veya hâkim şirketle uyumlu hareket eder.

¹⁷⁸ Hüffer und Koch (n 162) § 18, Rn. 3.

¹⁷⁹ Barlas (n 36) 216

¹⁸⁰ Bkz. Kürşat Göktürk, Şirketler Topluluğunda Sorumluluk Esasları (Anonim Şirketlerden Oluşan Topluluklar Bakımından), (Ankara 2015) 28; Pulaşlı (n 8) 483.

¹⁸¹ Türk literatüründe ayrıntılı bir inceleme için bkz. Can (n 170).

¹⁸² Çalışmamızda şirketlerin belirli merkezlerde toplanması, daha uygun bir anlatımla yoğunlaş(tırıl)masına “ekonomik merkezi yoğunlaşma” denildiğini ifade etmiştik. Hâkimiyet sözleşmesinin uygulamada şirketlerin ekonomik yoğunlaşmasını sağlayan bir enstrüman olarak değerlendirildiği hakkında bkz. Can (n 170) 31.

¹⁸³ Barlas (n 36) 211; Yılmaz (n 31) 146; Pulaşlı (n 8) 483.

¹⁸⁴ Can (n 170) 22.

¹⁸⁵ Yılmaz (n 31) 137; Göktürk (n 180) 33 – 34.

¹⁸⁶ Hüffer und Koch (n 162) § 18, Rn. 3.

¹⁸⁷ Ibid.

¹⁸⁸ Ibid.

¹⁸⁹ von der Crone (n 23) 793.

¹⁹⁰ Bu paragraftaki açıklamalar için bkz. Böckli (n 111) 1180 ve 1181.

Gevşek formlarda ise üçüncü hissedar sanki çoğunluktaymış gibi etkilidir; hâkim şirket bağlı şirket yönetimi ile müzakere etmektedir. Bağlı şirket yönetimi ise yasal olarak tüm hissedarlara eşit davranmak zorundadır. Bu bakımdan hâkim şirket bağlı şirketleri sıkı formlarda olduğu gibi kontrol edememektedir.

Alman POK § 18 ve eski OR madde 663e uyarınca Alman ve İsviçre konzern hukuklarında hâkimiyet “tek elden yönetim” prensibi ile şekillenmiştir. Daha doğru bir ifadeyle Alman ve eski İsviçre konzern hukukunda (Eski OR madde 663e yürürlükten kalkmadan önce İsviçre’de tek elden yönetim altında fiilen kontrolün uygulanması esas alınmaktaydı¹⁹¹) “tek elden/birlikte yönetim” ilkesi geçerli¹⁹² olup, konzernin varlığı için belirleyici bir şart olarak görülmüştür¹⁹³. Ancak finansal raporlama hukuku revizyonu ile 1 Ocak 2013’ten itibaren tek elden yönetim anlayışı İsviçre hukukunda terk edilmiştir¹⁹⁴. İsviçre hukukunda revizyon ile gelen anlayışa göre Avrupa ve uluslararası hukukla uyumlu olarak, artık tek elden yönetime bakılmadan, özellikle iştirak yoluyla fiili kontrol ilişkileri esas alınmaktadır¹⁹⁵. Bu bakımdan yeni İsviçre hukukunda kabul edilen anlayış Türk hukuku ile uyumludur.

Alman hukukunda birer ekonomik bütünlük olarak kabul edilen konzern tüm kaynakların bir planlama ve eşgüdüm dâhilinde tek elden yönetimini esas almaktadır¹⁹⁶. Bu aynı zamanda bir sistemin de adıdır: “tek elden/birlikte yönetim sistemi”. Alman POK uyarınca konzern, işletmelerin hukuken bağımsızlıklarını koruyarak, eşit şekilde veya hâkimiyet ilişkisi içerisinde tek elden yönetim altında oluşan ekonomik birlik olarak tanımlanabilir¹⁹⁷.

¹⁹¹ von der Crone (n 23) 793. Crone, eski OR 663e yürürlükteyken dahi verilen İsviçre Federal Mahkemesi’nin bir kararında zimnen de olsa “tek elden yönetim unsurundan”, ziyade “kontrol unsurunu” uyguladığını savunmaktadır. Bkz. von der Crone (n 23) 796. Crone’nın atf yaptığı bu karar, katma değer vergisi hukuku hakkında olup, ilgili kısmı şöyledir; “...Tek elden yönetim unsuru eğer bir şirketin şirket politikaları diğer bir şirket tarafından belirleniyorsa, bir şirketin yönetim organı en azından diğer bir şirketin nosyon, plan ve önerilerini takip ediyorsa, bir şirket kendi kaynakları ile kendi finansal kararlarını bağımsız olarak alamıyorsa gerçekleşir.... (BGE 125 II 326, S. 332 (Karar için bkz. http://relevancy.bger.ch/php/clir/http/index.php?highlight_docid=atf%3A%2F%2F125-II-326%3Ade&lang=de&type=show_document e.t. 19.08.2020)”. Bir başka İsviçreli yazar ise konzerni tek elden yönetim (eski OR md 663e’de olduğu gibi) veya Banka Finans Hukuku’nda ise oy veya sermaye çoğunluğu veya başka bir yolla gerçekleşen kontrol prensibine göre açıklamaktadır. Bkz. Nobel (n 24) 129.

¹⁹² Poroy, (Tekinalp) ve Çamoğlu, *Ortaklıklar Hukuku II* (n 4) 689; Yılmaz (n 31) 123 ve 125; Göktürk (n 180) 9. Ancak İsviçre hukukunda eski 663e vd. maddeleri yürürlükten kalkmış ve artık tek elden yönetim anlayışı terk edilerek özellikle de iştirak yoluyla, fiili kontrol ilişkileri kabul edilmiştir. Bkz. von der Crone (n 23) 794.

¹⁹³ Tekinalp (n 167) 1545.

¹⁹⁴ von der Crone (n 23) 793 - 794.

¹⁹⁵ Ibid 794.

¹⁹⁶ Poroy, (Tekinalp) ve Çamoğlu, *Ortaklıklar Hukuku II* (n 4) 689; Göktürk (n 180) 9.

¹⁹⁷ Barlas (n 36) 206 – 207.

Bu sistemde, hâkim şirketin kendisi ile bir veya daha çok şirketin birlikte, ancak hâkim şirketin sevk ve yönetim altında toplanması söz konusudur¹⁹⁸. Tek elden yönetimde personel, finans, satış, tedarik gibi tüm yönetim alanları merkezi düzeyde tek elden planlanır ve bu faaliyetler merkezi eşgüdüm altında tek elden yönetilir¹⁹⁹. Bu geniş anlamda konzerni ifade etmektedir. Dar anlamda konzern ise finans planlamasının merkezi olarak tek elden yönetim altında gerçekleştiriliyor olmasıdır²⁰⁰. Tek elden yönetimin fiilen uygulanıyor olması da gerekmektedir²⁰¹.

III. ŞİRKETLER TOPLULUĞU

Almanya, Avusturya, Hollanda ve İsviçre hukuklarının tercihi olan konzern ve Amerika Birleşik Devletleri’nde kullanılan “bağlı şirketler/bağlı topluluk/ana ve bağlı şirketler („*affiliated corporations*”, “*affiliated group*” veya “*parents and subsidiaries*”)” sözcükleri yerine, İngiltere ve Fransa, İspanya ve İtalya’da tercih edilen “grup/topluluk (group, groupe veya “gruppo)” kavramı gibi, TTK’de “şirketler topluluğu” terimi tercih edilmiş, çeşitli hükümlerinde ise aynı kavramı ifade etmek üzere sadece “topluluk” sözcüğü de kullanılmıştır²⁰². Forum Europaeum (FE) de “konzern” sözcüğünün Almanya’nın çok güçlü olan “konzern hukuku” düzenlemesinin hâkimiyeti altında bulunduğu gerekçesiyle “konzern” yerine “*group*” kelimesini önermiştir²⁰³.

Konzern Alman hukukunda topluluk için kullanılan kanuni terimken²⁰⁴, “şirketler topluluğu ve topluluk” Türk hukukunda “konzern” yerine²⁰⁵ kullanılan kanuni bir terim halini almıştır²⁰⁶. Hâlbuki mülga ticaret kanunu döneminde konzerni ifade etmek üzere öğretide terim birliği bulunmamaktaydı²⁰⁷. Kanunda “şirketler topluluğu” teriminin kabul görmesinin sebebi olarak, bu terimin hem hukukî olması, hem kavramı tanıtmaya gücünün bulunması, hem de toplumda

¹⁹⁸ Tekinalp (n 167) 1544.

¹⁹⁹ Poroy, (Tekinalp) ve Çamoğlu, *Ortaklıklar Hukuku II* (n 4) 689.

²⁰⁰ Ibid.

²⁰¹ Yılmaz (n 31) 123.

²⁰² Forum Europaeum Konzernrecht, Konzernrecht für Europa, ZGR/4, 1998, (s. 672 – 772) 691 (FE); TTK Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu, (n 122) 134.

²⁰³ FE (n 202) 691.

²⁰⁴ Poroy, (Tekinalp) ve Çamoğlu, *Ortaklıklar Hukuku II* (n 4) 688.

²⁰⁵ Şirketler topluluğu kavramı esasen konzern kavramı yerine Türk hukukunda kullanılıyor olsa da, konzern kavramının Türk hukukunda anlaşılan şirketler topluluğu kavramına göre daha geniş bir anlama sahip olduğu hakkında bkz. Kağan Susuz, ‘Şirketler Topluluğuna İlişkin Hükümlerin Uygulama Alanı Bakımından Hakim Teşebbüs Kavramı’, (2012) 18 (2) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi Özel Sayı Sempozyum “6102 sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu’nu Beklerken” 10-11-12 Mayıs 2012, 269, 272.

²⁰⁶ Bkz. Eminoğlu, İnceleme, (n 14) 12 ve dpn. 1.

²⁰⁷ Bkz. Eminoğlu, Konzern (n 2) 175 ve dpn. 670 - 682.

yaygınlık kazanmış olması belirtilmektedir²⁰⁸.

Şirketler topluluğu mülga ticaret kanununda bulunmayan yeni bir kavramdır. Buradan mülga ticaret kanunumuz sırasında grup, şirketler grubu, bağlı ortaklık, şirketler topluluğu veya topluluk ifadelerinin hiç kullanılmadığı anlamı çıkmamalıdır. Aksine bu ifadeler mülga ticaret kanunu dışında pozitif hukukumuzda örneğin sermaye piyasası mevzuatında veya yargı kararlarında kullanılmaktaydı²⁰⁹.

Türk şirketler topluluğu, hâkimiyet ve kontrol unsurları esas alınarak belirlenen, “istisnai²¹⁰” olarak hâkimin teşebbüs²¹¹ olabildiği, esas olarak en az biri hâkim ticaret şirketi ve diğeri bağlı ticaret şirketinden oluşan, “tüzel kişiliği olmayan ekonomik bütünlük²¹²” olarak ifade edilebilir. Diğer bir anlatımla şirketler topluluğu hukuken bağımsız birden fazla ticaret şirketinin ekonomik bir bütün halinde merkezi bir yönetim ve yönlendirme altına girmesidir²¹³. Benzer bir tanıma göre de şirketler topluluğu hukuken birbirinden bağımsız ayrı birer tüzel kişi olan ticaret şirketlerinin aynı ekonomik amaçlar etrafında bir araya gelmesidir²¹⁴. Bir başka tanıma göre ise şirketler topluluğu, hâkim ticaret şirketi veya teşebbüs ile bunlara, kontrol ya da hâkimiyet ilişkisi dahilinde bağlı bulunan ticaret şirketi veya şirketlerinin oluşturduğu bütündür²¹⁵. TTK, şirketler topluluğunu md.195/4 fıkrasında, “hâkim şirkete doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunan şirketler, onunla birlikte şirketler topluluğunu oluşturur” şeklinde tarif etmiştir²¹⁶.

Türk şirketler topluluğu hukuku bakımından Alman hukukunda ileri sürülen topluluğun hukuki bütün olarak bir teşebbüs olduğu ve adi ortaklık olduğu görüşleri haklı olarak reddedilmiştir²¹⁷. Türk hukuku düzenlemesinde topluluğun hukuki niteliği konusunda bir bütün olarak adeta hukuk önünde tek bir organ veya hukuki kişilik olarak anılması mümkün değildir. Türk şirketler

²⁰⁸ TTK Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu, (n 122) 134.

²⁰⁹ Bkz. Eminoglu, Konzern (n 2) 174 ve dpn. 668 ve 669.

²¹⁰ Poroy, (Tekinalp) ve Çamoğlu, *Ortaklıklar Hukuku II* (n 4) 690.

²¹¹ Şirketler topluluğunun hâkiminin bir gerçek kişi olabileceği, ister özel hukuk isterse kamu hukukuna göre kurulmuş olsun bir tüzel kişi olabileceği ve hatta hatta tüzel kişiliğe sahip olmayan adi şirket dahi olabileceği ve hakim teşebbüs kavramı hakkında ayrıntılı bir inceleme için bkz. Susuz (n 205) 272 vd.. Keza hâkim teşebbüsün şirket yanında, işletme, vakıf, dernek, kamu tüzel kişisi veya gerçek kişi olabileceği hakkında ayrıca bkz. Bozkurt (n 78) 646.

²¹² Poroy, (Tekinalp) ve Çamoğlu, *Ortaklıklar Hukuku II* (n 4) 688.

²¹³ Yılmaz (n 31) 127.

²¹⁴ Susuz (n 205) 269.

²¹⁵ Göktürk (n 180) 11.

²¹⁶ Halit Aker, ‘Türk Ticaret Kanunu Madde 14 Hakkında Bazı Düşünceler ve Yeni Bir Tacir Türü: “Hâkim Teşebbüs”, (Haziran 2009) XXV (2) BATIDER 229, 283 (Hâkim Teşebbüs).

²¹⁷ Poroy, (Tekinalp) ve Çamoğlu, *Ortaklıklar Hukuku II* (n 4) 688 - 689.

topluluğunun hukuki kişiliği yoktur ve tüzel kişi değildir²¹⁸. Keza Türk şirketler topluluğunun “şirketler topluluğu” altında bir hukuki bütünlük olarak hangi ad altında olursa olsun dava da taraf olma ehliyeti yoktur. Haliyle Türk şirketler topluluğu ne bir teşebbüs ne de bir adi ortaklıktır.

Alman konzern hukuku POK § 18 paragrafı ekseninde tek elden yönetimi konzernin belirleyici unsuru olarak kabul ederken²¹⁹; Türk şirketler topluluğu hukuku, Alman konzern hukukundan farklı olarak (eş düzey konzernleri ve) tek elden yönetim sistemini kabul etmemiş ve düzenlememiştir. Türk şirketler topluluğu ise esaslı olarak kontrol prensibine göre açıklanmaktadır. Keza Alman konzern hukuku işletme (teşebbüs) kavramına dayanırken²²⁰, Türk şirketler topluluğu hukuku ticaret şirketi kavramına dayanmaktadır.

IV. HOLDİNG

A. Genel Olarak

TTK'nin 519. maddesinin 4. fıkrasında başlıca amacı başka işletmelere katılmaktan ibaret olan holding şirketlerinden bahsedilmektedir. Bu tür holdinglere saf holding adı verilmektedir²²¹. Holdingler Türk ekonomi hayatında adından söz ettiren ticari oluşumlardır. Özellikle başka şirketlere iştirak etmek faaliyetinde olmaları onların şirketler topluluğunu oluşturup oluşturmadığı konusunda değerlendirilmelerini çalışmamız bakımından gerekli kılmaktadır.

Holding, asıl faaliyet amacı bir veya birden fazla bağımsız şirkete uzun dönemli yatırım yapıp tutan şirket olarak ifade edilmektedir²²². Holding şirketler başka şirketlere iştirak ederken bazen ayrıca kendileri de üretim yapan birer şirket olabilirler. Başka faaliyetler de yürüten holdinglere karma holding adı verilmektedir²²³. Holding iki şekilde anlaşılabilir²²⁴. İlk olarak fonksiyonel anlamda. Bu anlama göre holding kendisine ait faaliyeti olmayan, diğer şirketlerdeki yatırımı tutan olarak, kontrol ve yönetim birimi olarak anlaşılır. Hiyerarşik anlamda ise, holding şirketler grubundaki tepe şirket olarak anlaşılır.

²¹⁸ Eminoğlu, İnceleme, (n 14) 13.

²¹⁹ Tekinalp (n 167) 1545.

²²⁰ Tekinalp (n 167) 1543, dpn. 3; Eminoğlu, İnceleme, (n 14) 12.

²²¹ Oruç Hami Şener, *Teorik ve Uygulamalı Ortaklıklar Hukuku Ders Kitabı*, (Gözden Geçirilmiş 2. Bası, Ankara 2015) 171; Gül Okutan Nilsson, *Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'na Göre Şirketler Topluluğu Hukuku*, (1. Baskı, İstanbul 2009) 69 – 70; Pulaşlı (n 8) 487.

²²² Keki (n 6) 3.

²²³ Okutan Nilsson (n 221) 70; Şener (n 221) 171; Pulaşlı (n 8) 487.

²²⁴ Keki (n 6) 3.

Başlıca amacı başka şirketlere katılmaktan ibaret olan saf holdingler (ve karma holdingler de) TTK madde 195’de belirtilen şartları sağlıyor ise hâkimiyeti altında bulundurduğu şirket veya şirketlerle birlikte şirketler topluluğu oluşturacaktır²²⁵. TTK madde 195/1 uyarınca hâkimiyet ilişkisi için iki ticaret şirketi yeterli olduğundan hâkim ortaklığın mutlaka bir holding olması zorunlu olmayacaktır²²⁶. Bununla birlikte günümüzde holdingler birer şirketler topluluğu/konzern olarak ortaya çıkmakta ve bu haliyle bu iki kavram özellikle de ekonomik bakımdan, geniş ölçüde birbirine çok yaklaşmakta, birbirini karşılayabilmektedir²²⁷. Ancak belirtelim ki, holding ve şirketler topluluğu birbirinin yerine kullanılabilen kavramlar değildir²²⁸.

Zira holding tek bir şirketten de oluşabilir, şirketler topluluğu içinse en başından beri birden çok şirketin varlığı aranmaktadır²²⁹. Holding anonim şirketler için söz konusuysen, şirketler topluluğu tüm ticaret şirketleri için söz konusu olabilir²³⁰. Şirketler topluluğu bir şirket türü de değildir²³¹. Bununla birlikte ifade edilmektedir ki, eski TTK zamanında bir başka ifadeyle pozitif hukukta henüz ‘şirketler topluluğu hükümleri’ bulunmazken, holding kavramı konzern/şirketler topluluğu kavramını kapsayacak şekilde kullanılabilmekteydi²³². Gerçekten de o dönemde konzerni anlatmak üzere holding kavramı da kullanılmaktaydı²³³. Tekrar edelim ve vurgulayalım ki, her ne kadar holding ilişkisi ile şirketler topluluğu çeşitli durumlarda çakışabilirse de, bu iki kavramın birbirinden farklı olduğu akılda tutulmalıdır²³⁴. Özellikle holding yapılanmasında ağırlık noktası açıkça hisselerin yönetimiysen, konzern ise minimum bir yeknesak yönetimin olduğu her tür grup şirketinde kullanılabilen jenerik bir kavramdır²³⁵.

²²⁵ Okutan Nilsson (n 221) 70; Şener (n 221) 171; Aker (n 8) 154. Holding olarak nitelendirilmek, peşinen bağlı şirketler üzerinde tek elden yönetimin olduğunu/uyulandığını varsaymaya yetmeyeceğine dair bkz. von der Crone (n 23) 795. Aynı şekilde “Holding” olarak nitelendirilmek peşinen ortada bir Türk şirketler topluluğu olduğunu varsaymaya yetmeyecektir. Zira holdingin varlığı kontrol – hâkimiyet unsurunun varlığını kendiliğinden kanıtlamaz. Ancak belirtmek gerekir ki uygulamada holdingin yavru şirketlerdeki yüksek pay oranı nedeniyle alınacak kararlarda ve o şirketlerde etkili olması kaçınılmaz görülmektedir.

²²⁶ Okutan Nilsson (n 221) 69 ve 70; Şener (n 221) 171.

²²⁷ Aytaç, Bağlı İşletmeler (n 3) 117; Keki (n 6) 3.

²²⁸ Barlas (n 36) 208.

²²⁹ Pulaşlı (n 8) 486; Bilgili ve Demirkapı (n 47) 99; Bozkurt (n 78) 644.

²³⁰ Selma Çetiner ve Armağan Ebru Bozkurt Yüksel, *Ticari İşletme ve Şirketler Hukuku*, (5.Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2021) 280.

²³¹ Pulaşlı (n 8) 486; Bilgili ve Demirkapı (n 47) 99.

²³² Eminoglu, Konzern (n 2) 174.

²³³ Boyacıoğlu (n 2) 18.

²³⁴ Mehmet Bahtiyar, *Ortaklıklar Hukuku*, (Güncellenmiş 13. Bası, Beta Yayınevi 2019) 77.

²³⁵ Keki (n 6) 3.

B. Finansal Holding Şirketleri

5411 sayılı Bankacılık Kanunu²³⁶ madde 3 uyarınca finansal holding şirketi, içlerinden en az bir tanesi bir kredi kuruluşu olmak şartıyla bağlı ortaklıklarının tümü veya çoğunluğu kredi kuruluşu veya finansal kuruluş olan şirketi ifade etmektedir. Finansal holding şirketi bir anonim ortaklıktır²³⁷. Diğer yandan bu şirket bir topluluk türü olarak finansal bir şirketler grubudur²³⁸. Finansal holding şirketi hâkim ortaklığın özel bir türü olarak, en az birinin kredi kuruluşu, çoğunluğunun ise kredi ve finans kuruluşları olarak en az iki bağlı ortaklığı bulunan, bağlı ortaklıkları ile birlikte şirketler topluluğunu meydana getiren bir yapılanmadır²³⁹. Böyle bir topluluğa özel hükümler olarak öncelikle Bankacılık Kanunu hükümleri (özellikle md. 3 ve 78), sonra genel hükümler olarak TTK madde 195 – 209 hükümleri uygulanacaktır²⁴⁰.

C. Yatırım Ortaklıkları (*Kapitalanlagegesellschaft*)

Yatırım ortaklıkları²⁴¹ yönettikleri fonları çok çeşitli yatırımlara dağıtan şirketlerdir²⁴². Bu tür şirketler holding oluşumlarının aksine, yatırım yaptığı şirketleri yönetim bazında etkilemezler; daha ziyade portföy yönetimleri bulunmaktadır²⁴³. Bu yönleri ile somut olaya göre bu tarz şirketlerin yatırım yaptığı şirketlerle birlikte konzerni oluşturup, oluşturmayacakları ayrıca belirlenmelidir. Özellikle bu tür şirketler topladığı fonlarla başka şirketlere yatırım yapıp hisse alıyorsa, iştirak dolayısıyla TTK madde 195 ve devamındaki şartları da sağlarırsa şirketler topluluğunu meydana getirecekleri kabul edilebilecektir.

V. ŞİRKETLER TOPLULUĞU HUKUKU

POK § 18’de her ne kadar konzernler bağlı işletme türlerinin bir çeşidi olarak gösterilse de Alman hukukunda “konzern hukuku (*konzernrecht*)” kavramı çeşitli bağlı işletmelerin hukukunu anlatmak üzere ve hepsi için bir

²³⁶ R.G., T. 19.10.2005, Mükerrer S. 25983.

²³⁷ Bkz. Finansal Holding Şirketleri Hakkında Yönetmelik (RG. T. 01.11.2006, S. 26333) md. 4.

²³⁸ Sıtkı Anlam Altay, *Hukuki Açıdan Banka Anonim Ortaklığı*, (Vedat Kitapçılık, İstanbul 2019) 148.

²³⁹ Altay (n 238) 161 ve 164.

²⁴⁰ Ibid 164.

²⁴¹ “Yatırım ortaklıkları, sermaye piyasası araçları, gayrimenkul, girişim sermayesi yatırımları ile Kurulca belirlenecek diğer varlık ve haklardan oluşan portföyleri işletmek amacıyla, paylarını ihraç etmek üzere kurulan sabit veya değişken sermayeli anonim ortaklıklardır (Sermaye Piyasası Kanunu (R.G., T. 06.12.2012, S. 28513) madde 48/1)”.

²⁴² Keki (n 6) 3.

²⁴³ Ibid.

üst kavram, bir topluluk adı şeklinde yaygın olarak kullanılmaktadır²⁴⁴. Bu bağlamda da Alman öğretisinde “bağlı işletmeler hukuku” ifadesinden ziyade “konzern hukuku” ifadesinin sıklıkla kullanıldığı belirtilmektedir²⁴⁵.

Alman konzern hukuku geniş manada her türlü formda bağlı işletmeler hukuku olarak değerlendirilse de, dar manada sadece sermaye şirketleri konzern hukukudur²⁴⁶. Gerçekten de Alman konzern hukuku sermaye şirketleri arasındaki hukuki sorunlarla ilgilenmeyi amaç edinmektedir²⁴⁷. Bu anlayışla konzern hukuku bir şirketler hukuku konusudur²⁴⁸. Bu husus Türk hukuku bakımından kesin olup, TTK’de açıklanmıştır²⁴⁹. Gerçi Alman konzern hukuku şirket yerine işletme üzerine inşa edilmiştir²⁵⁰ ve Alman kanuni düzenlemesi de bağlı unsurları, bağlı işletmeler olarak nitelemiştir²⁵¹. Buna rağmen Alman konzernlerinin %99’unun şirketlerden meydana geldiği ve konzernlerle ilgili davaların tamamının şirketleri ilgilendirdiği belirtilmektedir²⁵².

Alman konzern hukukunda esaslı tüm ilgili mevzuat POK içinde yer almaktadır²⁵³. Ancak son zamanlarda konzern hukukunun sadece sermaye şirketlerini alakadar etmediği kabul edilmiştir²⁵⁴. Alman hukukunda limited şirketlerde konzern hukuku Federal mahkeme (BGH) içtihatları ile geliştirilmeye çalışılmaktadır²⁵⁵. BGH’nin düzenli olarak aldığı kararlarla limited şirketler konzern hukukunu geliştirmeye devam ettiği belirtilmektedir²⁵⁶.

Şirketler hukukunda geleneksel bir anlayış olarak öteden beri “bağımsız ticaret şirketi teorisi²⁵⁷” bulunmaktadır. Geleneksel şirketler hukukunun şirketi ayrı temel hukuki birim olarak ve ayrı ayrı ele almasının mahsurlarını ortadan kaldırmak üzere bir ticari teşebbüsün (*business enterprise*) ayrı ayrı parçaları yerine tamamına odaklanan “teşebbüs hukuku (*doctrine of*

²⁴⁴ Emmerich und Habersack (n 30) Einl. Rn. 1. POK § 15 ‘Bağlı İşletme’, § 16 ‘Hâkim İştirak’, § 17 ‘Bağımlılık’, § 18 ‘Konzern’ ve § 19 ‘Karşılıklı İştirak’ hallerini düzenlemektedir. POK § 15’ e göre bağlı işletmeler: çoğunluğuna sahip veya çoğunluğuna iştirak edilen işletme, bağımlı ve hâkim işletmeleri, konzern işletmesi, karşılıklı katılma işletmesi veya işletme sözleşmesine dayanan işletmelerdir. POK § 15 bağlı işletmelerin özet bir tarifini (bkz. Emmerich und Habersack (n 30) § 15 Rn. 4) ve türlerini içermektedir.

²⁴⁵ Emmerich und Habersack (n 30) § 15 Rn. 1.

²⁴⁶ Aytaç, *Konzernrecht* (n 7) 7.

²⁴⁷ Schmidt (n 28) 56.

²⁴⁸ Ibid 58.

²⁴⁹ Ibid.

²⁵⁰ Ibid.

²⁵¹ Ibid.

²⁵² Ibid.

²⁵³ Aytaç, *Konzernrecht* (n 7) 7.

²⁵⁴ Ibid 7 – 8.

²⁵⁵ Yılmaz (n 31) 138.

²⁵⁶ Emmerich und Habersack (n 30) Einl. Rn. 20.

²⁵⁷ Bkz. Eminoglu, *İnceleme*, (n 14) 17.

enterprise law) öğretisinin” şirketler hukukunu tamamlamak üzere geliştiği ifade edilmektedir²⁵⁸. Bağımsız ticaret şirketi teorisi anlayışı hukuken bağımsız olan ve tüzel kişilikleri bulunan ticaret şirketlerinin her birinin kendilerini temsile yetkili organlara haiz olduğu ve organlarının özgür iradeleri ile hareket ettikleri varsayımına dayanmaktadır²⁵⁹. Oysa teşebbüs hukuku kavramı şirketlerin hukuki bağımsızlıklarını korumalarına rağmen, ekonomik bağımsızlıklarını kaybedebileceklerini göz önüne almakta ve bu yönüyle de fikrimizce bağımsız ticaret şirketi teorisine dayanan geleneksel – klasik şirketler hukukunu tamamlamaktadır. Teşebbüs hukuku öğretisi Alman hukukunda konzern hukuku, Türk hukukunda ise “şirketler topluluğu hukuku” olarak nitelenmektedir.

Bu açıklamalar ışığında Türk Ticaret Kanunu’nun 195 ve devamı madde hükümleri ile anlatılan ve ortaya konulan bir üst kavram olarak “şirketler topluluğu hukuku” bulunmaktadır. Nasıl “Alman konzern hukuku” olarak niteleme yapıyorsak, biz de “Türk şirketler topluluğu hukuku” nitelemesini doğru buluyoruz. Türk şirketler topluluğu hukuku “şirketler hukuku” üst başlığı altında onun bir alt dalı olarak ortaya çıkmaktadır.

SONUÇ

Ekonomik yoğunlaşma denilince akla önce birleşmeler, hemen arkasından da gruplaşma gelmektedir. Gruplaşma şeklindeki yoğunlaşma ise ekonomilerde en sık ve yaygın rastlanılan ekonomik yoğunlaşmadır. Ekonomik yoğunlaşmanın uygulamada en yaygın şekilde gruplaşma anlamında konzern/şirketler topluluğu ve şirket birleşmeleri şekliyle kendini gösterdiği ileri sürülebilir.

Ekonomik yoğunlaşma esas olarak şirket tipleri arasında, kendini anonim ortaklıklarda göstermektedir. Alman POK konzern düzenlemeleri anonim ortaklıkları esas almaktadır. Bugüne kadar ayrıca Alman kanuni düzenlemelerinde limited şirketlere dair özel bir konzern düzenlemesi yapılmamıştır. Ancak Alman hukukunda limited şirketlerde konzern hukuku BGH içtihatları ile geliştirilmeye çalışılmaktadır. Oysa Türk şirketler topluluğu hukuku limited şirketler dâhil tüm ticaret şirketlerine uygulanabilmektedir.

Şirket birleşmelerinde birleşen ve tek bir şirket haline gelen şirketler hem hukuki ve hem de ekonomik bağımsızlıklarını yitirmektedir. Zira birleşme modelinde, şirketler malvarlıkları bakımından hem ekonomik ve hem de hukuki manada yoğunlaşmaktadır. Oysa konzernlerde, konzerni oluşturan şirketler hukuki bağımsızlıklarına devam ettikleri için birleşmeler ile konzern arasındaki temel fark da burada ortaya çıkmaktadır. Konzernler şirketler hukukuna dâhil bir konu olup, konzernde bağlı şirketler hukuki bağımsızlıklarını korurken, ekonomik bağımsızlıklarını yitirirler.

²⁵⁸ Blumberg (n 57) 605.

²⁵⁹ Eminoğlu, İnceleme, (n 14) 17.

Günümüzün, özellikle de batı ve gelişmiş ülkelerin iş yaşamına tek tek şirketlerin değil de şirketler topluluğunun hâkim olduğu belirtilmektedir. Bu tür topluluklarda hâkim şirket ve ona bağlı yüzlerce şirket bulunmakta, bunlar tek elden kontrol altında birbiriyle bütünleşen bir teşebbüs halini almaktadırlar. Bu durum ise gerçekte hukuken ve ekonomik bakımından şirketlerin bağımsızlığı üzerine kurulu bir hukuk sistemi (geleneksel şirketler hukukunun) ile bağdaşmamaktadır. Burada bir uyumsuzluk ortaya çıkmaktadır.

Bu uyumsuzluğu gören hukuk düzenleri harekete geçmiş ve şirketler hukukunu buna uygun düzenlemişlerdir. Bu alanda çözüm yaratan öncü ülke Almanya’dır. Almanya’da ilk düzenleme 1937 tarihli POK § 15 paragrafında tek bir madde ile yapılmıştır. Ancak bu düzenleme yeterli olmamıştır. Almanya’da geniş anlamda ve kapsamlı ilk müstakil şirketler topluluğu kuralları 1965 tarihli POK’da 56 madde ile (§ 15 – 22, § 291 – 338) düzenlenmiştir. Almanya dünyada şirketler topluluğu hukuku alanında ilk kanunlaştırma hareketini yapan ülkedir.

Almanya’yı bazı Avrupa ülkeleri kısmen bazıları ise tamamen örnek alarak yasal düzenlemeler yapmışlardır. Yine AB 7. Yönergesi’nde bu durumu dikkate alarak hükümler sevk etmiştir. Ayrıca AB’nin şirketler topluluğuna ilişkin geri çekilmiş bulunan 9. Yönergesi’nin ele alınıp yeni bir anlayışla düzenlenmesini sağlamak amacıyla “Avrupa İçin Şirketler Topluluğu Hukuku” projesi üzerinde çalışmak üzere bir Avrupa Forumu (*Forum Europaeum*) oluşturulmuştur.

İsviçre hukuku Alman hukukundan farklı olarak konzern türleri ve hükümlerini etraflıca ele almamış, sadece bazı mali durumlar/bilanço hukukuna ve kamunun aydınlatılması hakkında hükümler (İsviçre OR madde. 663e – 663g) ile karşılıklı katılmalara dâhil bir hüküm (OR madde 659b) sevk etmişti. Ancak OR madde 663e – 663g, 1 Ocak 2013 itibarıyla yürürlüğe giren Finansal Raporlama Hukuku revizyonu ile yürürlükten kalkmıştır. Bu revizyon ile OR’de yeni olarak madde 957 vd. hükümleri düzenlenmiştir. Konzern konsolide finansal raporlamaya ilişkin yeni hükümler 963 – 963b hükümleri arasında yer almakta olup, bu hükümler de 1.1.2016 itibarıyla yürürlüğe girmiştir. Türk kanun koyucusu da 6102 TTK madde 195 - 209 hükümleri arasında ilk defa bu yeni düzene uygun hükümler sevk etmiş, konuyu müstakil ve etraflıca ele almıştır.

Konzern, kısaca bir veya daha fazla şirketin oy çoğunluğunu elde ederek veya başka bir şekilde tek elden bir şirketin kontrolüne girmesidir. Konzern ana şirket ve onun çoğunluğuna sahip yavru şirket ile birlikte oluşan müteşebbis bir birlik olarak görülmektedir. Konzern, müteşebbis bir ekonomik birlik yaratmak amacı ile birkaç bağımsız hukuki varlığa sahip şirketin (bağımlı - yavru şirketler) etkili bir şekilde hâkim şirkete (ana şirket) bağlanması olarak tarif edilmektedir.

Konzernlerin literatürde grubun belirli karakteristik özelliklerine göre çeşitli ayrımlara tabi tutulmaktadır. İlk ayırım hâkimiyet ilişkisine göre yapılmaktadır. Bu ayrıma göre sözleşmeye dayalı ve işbirake dayalı konzerneer bulunur. Dahası konzerneer hiyerarşik yapılanmaya göre de ayrıma tabi tutulabilirler. Bu ayrıma göre konzerneer ise bağılı konzerneer şeklinde veya eş düzey konzerneer şeklinde meydana gelirler.

Alman POK § 18 ve eski İsviçre OR madde 663 uyarınca Alman ve İsviçre konzerneer hukuklarında hâkimiyet ‘tek elden yönetim’ prensibi ile şekillenmiştir. Daha doğru bir ifadeyle Alman ve eski İsviçre konzerneer hukukunda ‘tek elden/ birlikte yönetim’ ilkesi geçerli olup, konzerneerin varlığı için belirleyici bir şart olarak görülmüştür. Oysa finansal raporlama hukuku revizyonu ile 1 Ocak 2013’ten itibaren tek elden yönetim anlayışı İsviçre hukukunda terk edilmiş olup, İsviçre hukukunda revizyon ile gelen yeni anlayışa göre Avrupa ve uluslararası hukukla uyumlu olarak, artık tek elden yönetime bakılmadan, özellikle işbirake yoluyla fiili kontrol ilişkileri esas alınmaktadır.

Konzern Alman hukukunda topluluk için kullanılan kanuni terimken, “şirketler topluluğu ve topluluk” Türk hukukunda ‘konzern’ yerine kullanılan kanuni bir terim halini almıştır. Türk şirketler topluluğu, hâkimiyet ve kontrol unsurları esas alınarak belirlenen, ‘istisnai’ olarak hâkimin teşebbüs olabildiği, esas olarak en az bir hâkim ticaret şirketi ve bağılı ticaret şirketinden oluşan, ‘tüzel kişiliği olmayan ekonomik bütünlük’ olarak ifade edilebilir.

Türk şirketler topluluğunun hukuki kişiliği yoktur, tüzel kişi değildir, şirketler topluluğu altında bir hukuki bütünlük olarak hangi ad altında olursa olsun davada taraf olma ehliyeti yoktur. Haliyle ne bir teşebbüs ne de bir adi ortaklıktır. Oysa Alman konzerneer hukukunun teşebbüs kavramına dayandığı ifade edilmektedir.

Alman konzerneer hukuku POK § 18 paragrafı ekseninde tek elden yönetimi konzerneerin belirleyici unsuru olarak kabul ederken, Türk şirketler topluluğu hukuku, Alman konzerneer hukukundan farklı olarak (eş düzey konzerneeri ve) tek elden yönetim sistemini kabul etmemiş ve düzenlememiştir. Türk şirketler topluluğu ise esaslı olarak kontrol prensibine göre açıklanmaktadır.

Başlıca amacı başka işletmelere katılmaktan ibaret olan saf holdingler (ve karma holdingler de) TTK madde 195’de belirtilen şartları sağlıyor ise hâkimiyeti altında bulunduğu şirket veya şirketlerle birlikte şirketler topluluğu oluşturacaktır. TTK madde 195/1 uyarınca hâkimiyet ilişkisi için iki ticaret şirketi yeterli olduğundan hâkim ortaklığın mutlaka bir holding olması zorunlu olmayacaktır. Zira holding tek bir şirketten de oluşabilir, şirketler topluluğu içince en başından beri birden çok şirketin varlığı aranır. Holding anonim şirketler için söz konusuysa ve anonim şirket şeklinde olabilirken, şirketler topluluğu bir şirket türü değildir.

Finansal holding şirketi hâkim ortaklığın özel bir türü olarak, en az birinin kredi kuruluşu, çoğunluğunun ise kredi ve finans kuruluşları olarak en az iki bağlı ortaklığı bulunan, bağlı ortaklıkları ile birlikte şirketler topluluğunu meydana getiren bir yapılanmadır.

Yatırım ortaklıkları topladığı fonlarla başka şirketlere yatırım yapıp hisse alıyorsa, iştirak dolayısıyla TTK madde 195 ve devamı şartları da sağlanırsa şirketler topluluğunu meydana getirecekleri kabul edilir.

TTK madde 195 ve devamı hükümleri ile anlatılan ve ortaya konulan bir üst kavram olarak “şirketler topluluğu hukuku” bulunmaktadır. Türk şirketler topluluğu hukuku “şirketler hukuku” üst başlığı altında onun bir alt dalı olarak ortaya çıkmıştır.

KAYNAKÇA

Aker H, ‘Hâkim İşletme İle Bağımlı Şirket Arasındaki Hukuki İlişki Ve Hâkim İşletmenin Sadakat Borcu,’ (2003) XXII (2) BATIDER 153- 204.

Aker H, ‘Türk Ticaret Kanunu Madde 14 Hakkında Bazı Düşünceler ve Yeni Bir Tacir Türü: “Hâkim Teşebbüs”, (Haziran 2009) XXV (2) BATIDER 229 – 295 (Hâkim Teşebbüs).

Altay S A, *Hukuki Açıdan Banka Anonim Ortaklığı*, (Vedat Kitapçılık, İstanbul 2019).

Aytaç Z, ‘Bağlı İşletmeler Hukuku ve Türk Hukukundaki Görünüm’, (1976) VIII (4) BATIDER 97 – 125 (Bağlı işletmeler).

Aytaç Z, *Deutsches und Türkisches Konzernrecht im Vergleich*, Freiburg 1975, (*Konzernrecht*).

Bahtiyar M, *Ortaklıklar Hukuku*, (Güncellenmiş 13. Bası, Beta Yayınevi 2019).

Barlas N, *Adi Ortaklık Temeline Dayalı Sözleşme İlişkileri*, (2. Bası, İstanbul 2008).

Bilgili F ve Demirkapı E, *Şirketler Hukuku Dersleri*, (6. Basım, Şubat 2018).

Blumberg P I, ‘The Transformation of Modern Corporation Law: The Law of Corporate Groups’, (Spring 2005) 37 (3) Connecticut Law Review 605 – 617.

Boyacıoğlu C, *Konzern Kavramı*, (1. Basım, Ankara Temmuz 2006).

Bozkurt T, *Şirketler Hukuku*, (14. Baskı Tıpkı Basım, Yetkin Yayınları, Ankara 2022).

Böckli P, *Schweizer Aktienrecht*, (4. Auflage, Schulthess, Zürich –Basel - Genf 2009).

CAHN A and DONALD D C, *Comparative Company Law, Text and Cases on the laws Governing Corporations in Germany, the UK and the USA*, (Cambridge University Press, Cambridge 2010).

CAN M Ç, *Hakimiyet Sözleşmesi, Anonim Şirketlerden Oluşan Şirketler Topluluğu Bakımından*, (1. Basım, Adalet Yayınevi, Ankara 2020).

ÇETİNER S ve BOZKURT YÜKSEL A E, *Ticari İşletme ve Şirketler Hukuku*, (5. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2021).

EMMERICH V und HABERSACK M, *Aktien- und GmbH-Konzernrecht*, (C.H. Beck, München 2010) Einl. Rn. 20.

EMİNOĞLU C, *Konzern/Gesellschaftengruppe Österreich – Türkei –EU Ein Rechtsvergleich*, (1. Baskı, İstanbul, Eylül 2013) (Konzern).

EMİNOĞLU C, ‘Kuram – Uygulama İkileminde Şirketler Topluluğu Hukuku ve (Normatif) Şirketler Topluluğu Meydana Getirmeyen Hâkimiyet İlişkileri – TTK’nın Şirketler Topluluğuna İlişkin Hükümleri ve TSY m. 105 Bağlamında Bir İnceleme’, (22.12.2017) XXXI, Ticaret ve Yargıtay Kararları Sempozyumu Bildiriler – Tartışmalar 11 – 53 (İnceleme).

FORUM EUROPAEUM KONZERNRECHT, *Konzernrecht für Europa*, ZGR/4, 1998, 672 – 772 (FE).

GÖKTÜRK K, *Şirketler Topluluğunda Sorumluluk Esasları (Anonim Şirketlerden Oluşan Topluluklar Bakımından)*, (Ankara 2015).

HONSELL H, VOGT N P und WATTER R (Hrsg), *Basler Kommentar, Obligationrecht II (Art 530 – 964 OR)*, (4. Auflage, Helbing Lichtenhahn Verlag, Basel, 2012) (BSK OR II-Bearbeiter/in).

HONSELL H (Hrsg), *OR (Kurzkomentar)*, (Helbing Lichtenhahn Verlag, Basel 2014) (KUKO OR- Bearbeiter/in).

HÜFFER U und KOCH J, *Hüffer Aktiengesetz*, (Beck’sche Kurz Kommentare Band 53, 11. Auflage, C.H. Beck, München 2014).

KEKİ S, *Deutsches und Türkisches Konzernrecht in der rechtsvergleichenden Betrachtung*, (Hartung – Gorre Verlag Konstanz, Erste Auflage, 2001).

NOBEL P, ‘Der Konzern – Eine Bestandesaufnahme unter Schweizer Recht’, *Prof. Dr. Hüseyin Ülgen’e Armağan*, (Birinci Cilt, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2007) 329 – 366.

OKUTAN NILSSON G, *Türk Ticaret Kanunu Tasarısı’na Göre Şirketler Topluluğu Hukuku*, (1. Baskı, İstanbul 2009).

Özsu G, *Ekonomik Bir Bütünlük Olarak Şirketler Topluluğunda Hukuki Sorumluluk, Şirketler Hukuku ve Rekabet Hukuku Yönünden*, (1. Basım, Adalet Yayınevi Ankara 2021).

Özsunay E, *Kartel Hukuku*, (İstanbul 1985).

Poroy R, Tekinalp Ü ve Çamoğlu E, *Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku*, (Güncelleştirilmiş 11. Bası, İstanbul 2009) (Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku).

Poroy R, Tekinalp Ü ve Çamoğlu E, *Ortaklıklar Hukuku II*, (Güncelleştirilmiş 13. Bası, İstanbul 2017) (Ortaklıklar Hukuku II).

Pulaşlı H, *Şirketler Hukuku Şerhi, C. I*, (Tamamen yenilenmiş ve genişletilmiş 3. Baskı Adalet Yayınevi Ankara 2018).

Schmidt K, ‘Evaluation of Turkish Corporate Group Law from a German Law Perspective’ in Gül Okutan Nilsson (ed), *Karşılaştırmalı Şirketler Topluluğu Hukuku*, 80. Yaş Gününde Prof. Dr. Ünal Tekinalp’e Saygı Konferansı, (1. Baskı, Oniki Levha, İstanbul 2018) 55 – 70.

Susuz K, ‘Şirketler Topluluğuna İlişkin Hükümlerin Uygulama Alanı Bakımından Hakim Teşebbüs Kavramı’, (2012) 18 (2) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi Özel Sayı Sempozyum “6102 sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu’nu Beklerken” 10-11-12 Mayıs 2012, 269 – 280.

Şener O H, *Teorik ve Uygulamalı Ortaklıklar Hukuku Ders Kitabı*, (Gözden Geçirilmiş 2. Bası, Ankara 2015).

Tekinalp Ü, ‘Türk Ticaret Kanunu Tasarısının Şirketler Topluluğu’na İlişkin Düzenlenmesinde Kontrol İlkesi’, (Prof. Dr. Hüseyin Hatemi’ye Armağan, C. II, İstanbul 2009) 1543 – 1556.

‘Towards Recognition Of The Group Interest In The European Union?’ Report From The Club Des Juristes Committee on Europe, June 2015, s. 10. https://orbilu.uni.lu/bitstream/10993/28103/1/CDJ_Rapports_Group-interest_UK_June-2015_web.pdf (erişim tarihi 13.07.2021).

TTK Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu, (I -324), Dönem; 23, Yasama Yılı:2, S. Sayısı: 96, <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss96.pdf>. (erişim tarihi 06.01.2022).

von der Crone H.C, *Aktienrecht*, (Stampfli Verlag, Bern, 2014).

Yılmaz A, *Türk, İsviçre ve Alman Hukuklarında Şirketler Topluluğuna Gündenden Doğan Sorumluluk*, (1. Baskı, İstanbul 2010).

